

DWINGELDERVELD IN TRANSIT

OPGETEKEND EN BESCHREVEN DOOR
GRAFICUS TEKENAAR SIEMEN DIJKSTRA

DWINGELDERVELD IN TRANSIT

Siemen Dijkstra

...naarmate hij de realiteit van het stadsleven beter leerde kennen, kreeg hij nog meer waardering voor zijn landelijke omgeving. Hij zegt dat hij opgroeide 'te midden van rivieren en wouden, te midden van dieren en mensen, in een klein dorp waarop het zonlicht viel, waar wind en wolken overheen trokken, en dat gehuld was in een donkere, van onbestemde dingen vervulde nacht. Het was niet een willekeurige plek op de landkaart, maar de wereld Gods, zo geordend en vervuld van een geheime betekenis'... Hij betreurde het dat de mensen en zelfs de dieren op een of andere manier het gevoel daarvoor waren kwijtgeraakt en dat de mensen weliswaar zoveel mogelijk gebruik maakten van alles, zonder te zien 'dat ze in de kosmos woonden, in de wereld Gods, in de eeuwigheid, waar alles geboren wordt en alles al gestorven is'.

(B. Hannah citeert Carl Gustav Jung in Jung, zijn leven zijn werk)

*Stichting Nobilis Oosterwolde
i.s.m. Galerie Wildevuur Hooghalen*

*Blessed trees, 10-11-12 maart 2013. Tekening af op 22 maart.
aquarel-pentekening, .. x.. cm*

10-11-12 maart 2013. (tekening af op 22 maart!) BLESSED TREES

NOG STEEDS WINTER

VALK 43-44 Siemen Dijkstra

Colofon

De teksten van Siemen Dijkstra in het boek DWINGELDERVELD IN TRANSIT zijn in opdracht van de Stichting Nobilis Oosterwolde gezet uit de letter Tundra door Sijtze Veldema van Stilet Vormgeving Dwingeloo, in wiens handen ook de vormgeving is gelegd. Het boek is gedrukt op 170 grams Munken Lynx door het grafisch bedrijf van Koninklijke Van Gorcum Assen. De fotografie van het oorspronkelijke werk van Siemen Dijkstra is verzorgd door Bert de Vries Hoornsterzwaag. Het bindwerk is van Boekbinderij Witlox Groningen.

De eerste druk van DWINGELDERVELD IN TRANSIT verschijnt ter gelegenheid van de tentoonstelling in Galerie Wildevuur Hooghalen van 8 november 2013 - december 2013 in een persoonlijk genummerde en gesignde oplage van 750 exemplaren, waarvan de nummers 1 – 100 voorzien van een nieuwe meerkleurenhoutsnode van Siemen Dijkstra.

Dit is nummer: /750

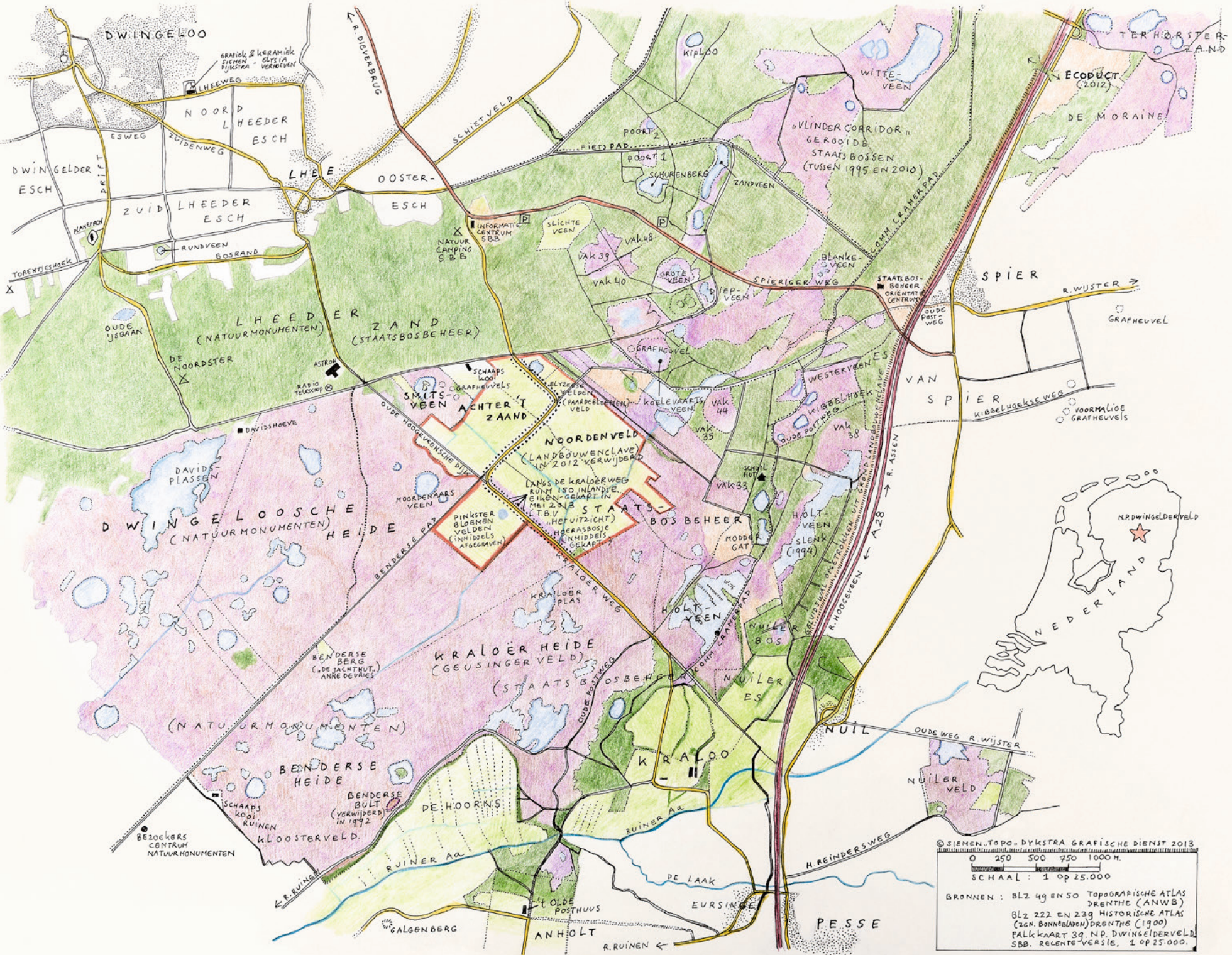
Deze uitgave is mede tot stand gekomen met financiële steun van provinsje fryslân/ provincie fryslân, Johan Veenstra Stichting Nijeholtpade, Stichting Cultuurfonds Westerveld, Waterschap Reest & Wieden en ...

© 2013 tekst en beeldmateriaal Siemen Dijkstra Dwingeloo/Stichting Nobilis Oosterwolde.

www.stichtingnobilis.nl

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van St. Nobilis, Lange Akker 24, 8431 PG Oosterwolde.
All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without prior written permission from the Publisher.

ISBN 978 94 90847 081

Inleiding

Het boekwerk dat nu voor U ligt is ontstaan uit een diep verlangen dat ik koester om de liefde die ik voel voor het Dwingelderveld in woord en beeld duidelijk te maken aan een ieder die dit gebied en het Drentse landschap in het algemeen een warm hart toedraagt.

Allereerst begon ik dan eindelijk in januari 2012 met mijn voornemen om iedere week tenminste 1 of meer aquarellen te maken in het Dwingelderveld, waar op dat moment een grootschalige natuurontwikkeling aan de gang was, waarin o.a. de landbouwenclave in het hart van dit gebied zou worden afgegraven en teruggegeven aan de natuur. Mijn doel was aanvankelijk om in het hele park te gaan tekenen, maar gaandeweg werd ik steeds weer getrokken naar de landschappen van mijn jeugd die aan de oostkant van het Dwingelderveld liggen. Na de eerste twintig tekeningen bedacht ik dat ik eigenlijk bezig was met een uiterste liefdesverklaring aan dit landschap en dat ik daarmee kon reageren op de veranderingen die daar nog steeds plaatsvinden. Ik ben geen verklaard tegenstander van

natuurontwikkeling, maar het besef dat het landschap van mijn jeugd definitief een ander gezicht heeft gekregen, is niet iets waar ik van de één op de andere dag in kan berusten. Ieder mens heeft emotionele banden met het landschap van zijn of haar jeugd, of dit nu stad is of platteland. De band die ik heb met het Dwingelderveld heeft de afgelopen tijd aardig wat 'butsen' opgelopen, maar ik hoop dat de mens zichzelf uiteindelijk wat minder ver boven de natuur zal stellen. Ik vind het daarbij een troostrijke gedachte dat in de strijd tussen mens en natuur de laatste altijd zal overwinnen!

Vanaf 1989 vormen de landschappen van het Dwingelderveld de kern van mijn werk. De kleurenhoutsneden die ik in de afgelopen 20 jaar vervaardigde, hebben altijd het min of meer natuurlijke landschap als onderwerp gehad. Echter, hoe meer houtsneden ik maakte – en daar krijg ik nog steeds niet genoeg van – des te minder tijd nam ik om in het veld te tekenen, terwijl dit toch de basis is voor al het werk. De houtsneden waar ik bekendheid mee verwierf, waren en zijn altijd gebaseerd geweest op vele foto's en de uiteindelijke pentekening op de houtplaat vindt daar meestal zijn oorsprong. Tekenend in het veld levert nu eenmaal te weinig materiaal op voor grote gedetailleerde prenten die ik wil maken. De veldstudies die ik eind jaren 80 en 90 maakte, werden uiteindelijk tentoongesteld en vonden vrijwel allemaal hun weg naar een liefhebber. Daarmee wist ik voor mijzelf weliswaar een bescheiden inkomen te verwerven, maar daarmee was ik ook gelijk mijn studiemateri-

aal kwijt. Voor mijn 'archief' legde ik bij de plaatselijke supermarkt de originele aquarel-gouaches onder het kopieerapparaat; je moet toch wat. Hoewel ik door de jaren heen wel gestaag in het veld bleef werken, vooral buiten het Dwingelderveld (ieder voorjaar in Dene-marken), onderhield ik mijn aquarel techniek voornamelijk met het tekenen van dode vogels en dieren die ik vond op en rond het erf. Ik ben nooit een echt 'tekendier' geweest. In mijn werk probeer ik altijd de wereld om mij heen te doorgronden door een intensieve toepassing van de kleurenhoutsnede techniek, waarbij 15 tot 20 drukgangen niet ongewoon zijn. Mijn belangstelling voor het rechtstreeks tekenen in het landschap kwam pas in 2007 weer op gang. In dat jaar nam ik deel aan een meerdaagse trektocht te voet op Spitsbergen. Een reeds lang gekoesterde wens kwam in vervulling toen ik in een folder van Himalaya Trekking in Wapse (!) over deze trekking las. Met een klein gezelschap, gids, geweer en de nodige permits is het eigenlijk de mooiste manier om één te worden met dit waardevolle natuurlandschap, 600 mijl van de Noordpool verwijderd. Ik nam voor het eerst een schetsboek mee om tijdens deze trek het landschap op te tekenen. In de late avond en nacht, tijdens de 'berenwacht', zat ik op de uitkijk in mijn boekje te krabbelen. Arctische landschappen zoals op Spitsbergen en op Groenland zijn groots en je raakt doordrongen van de nietigheid van de mens. Het was een geweldige ervaring om het landschap in beperkt materiaal (potlood) te vertalen en dit bracht een vloedgolf van inspiratie aan de gang, waar ik nu nog middenin zit. Potlood werd aquarel

en vanzelf begon ik de potjes tekenink, waar ik in 1989 mee begon, weer open te draaien. Het voornemen in het koude begin van 2012 – mijn vriendin Elysia hielp mij om mij blijvend hieraan te herinneren – werd omgezet in actie en omdat ik met moeite mijn verwarmde atelier uit te branden was, probeerde ik voor de koffie klaar te zijn. Dat lukte natuurlijk niet meteen, maar na de eerste weken begon ik er behoorlijk aardigheid in te krijgen. Het Dwingelderveld bevond zich op dat moment in een grondige renovatie, waarbij de toplaag van voormalige landbouwgronden (waar eens de pinksterbloemen bloeiden) met shovels en kippers naar de A28 werd vervoerd om aldaar verwerkt te worden in een geluidswal. Eén grote bouwput dus, maar door vorstverlet was het die eerste weken van het jaar betrekkelijk rustig. Ik besloot iedere keer een andere plek op te zoeken, al naar gelang de weersomstandigheden. In maart had ik op die manier een stuk of 10 aquarellen klaar en haalde ze veelvuldig tevoorschijn om ze te bestuderen. Ik had inmiddels met galerie Wildevuur te Hooghalen de afspraak gemaakt om de aquarellen in het najaar van 2013 te tonen op een grote verkoop-tentoonstelling aldaar. Kijkende naar mijn werk vond ik het toch spijtig dat zo'n 'Gesamtkunstwerk', waar je het hele jaar mee bezig bent, door een verkoop tentoonstelling uit elkaar zou vallen. Dat zou vooral een gemiste kans zijn om het beeld te laten zien van het Dwingelderveld ten tijde van grote verandering. Mijn werkterrein lag bovendien voornamelijk rond de landbouwenclave Noordenveld die op de schop ging. Zo ontstond het voornemen om de aqua-

rellen te publiceren in een boek. Archivering is al langere tijd een bijkomend doel geworden voor de keuze van mijn onderwerpen. Zo kunt U in dit boek alle aquarellen zien die ik in 2012 maakte en ziet U de winter langzaam plaats maken voor lente, zomer en herfst. De aquarellen worden afgewisseld met kleurenhoutsneden die ik maakte vanaf 2005 in het Dwingelderveld. (Ik maak al langer prenten, maar werk tot 2005 is al eerder opgenomen in het boek *Eigen Druk*, dat verscheen bij mijn overzichtstentoonstelling in het Drents Museum in 2004-2005.) Met dit boek probeer ik in beeld en tekst uit te drukken wat het Dwingelderveld voor mij betekent en zal ik ook onder woorden proberen te brengen hoe het voelt als er in een gebied waar je al 30 jaar rondloopt, grootschalig wordt ingegrepen. Het is dus ook een kritisch boek, waarbij u niet moet vergeten dat het slechts de mening is van een – weliswaar goed ingelezen – beschouwer, die zijn omgeving goed kent en bestudeert. Het uitgangspunt is het landschap, wat er de laatste tijd is verdwenen en wat er voor in de plaats komt.

Korte persoonlijke belevingsgeschiedenis in het gebied, het ontstaan van Nationaal Park Dwingelderveld en wat dat teweeg bracht

Het zal ergens in 1979 geweest zijn dat ik mijn eerste tekening op Kraloo maakte. Op een warme nazomerdag reed ik met een vriendje op de fiets vanuit Pesse naar 'de jeneverbessen'. We werden beiden gezien als de beste tekenaars van de klas en voor twee 11-jarige jongens uit Pesse bevonden wij ons aan de rand van de voor ons bekende wereld. Tot die wereld behoorden ook Anholt, Nuil, de Molenhoek en in het oosten Zwartschaap en Stuifzand en Fluitenberg. Het verst weg was het zwembad 'Engeland' bij Ruinen. Die middag maakten wij onze eerste veldstudie van de *Juniperus Communis*, al wisten wij nog niets van die naam. Later die middag betrok de lucht en moesten wij ons haasten om voor het onweer thuis te zijn. Het NP Dwingelderveld heette toen nog Dwingeloose heide en Kraloerveld. Het gebied werd extensief beheerd, maar er werd ook af en toe geplagd, gebrand en gekapt. In het gebied tussen het Noorden-

veld en de uiterste noordgrens Lheebroekerzand bevonden zich de uitgestrekte productiebossen van Staatsbosbeheer (SBB), waar het Commissaris Cramerpad als gidspaadje doorheen slingerde. Daar kwam ik alleen op zondagochtend als we met vader en moeder wandelden. Met vriendjes ging ik in het voorjaar eieren uithalen op het dichtbij gelegen Kraloo, Anholt en in de bosjes op Eursinge, waar we ook ondergrondse hutten bouwden. Op het Holtveen en de 'Russchenplas' (Kraloër plas) werd 's winters geschaatst. Zomers werd er in het Holtveen nog door iemand uit de buurt veen gewonnen voor eigen gebruik (de veenputten zijn nu nog te zien). Toen ik aan het einde van mijn studie aan de ABK Minerva in Groningen het landschap van mijn jeugd terugvond (1989), was er niet veel veranderd. De verzuring en de verdroging hadden weliswaar hun werk gedaan, maar dat was niet zo snel gegaan dat je er veel van merkte. (Hoewel de 'blauwe eiken' van Jac. P. Thijsse er in die tijd slecht bij stonden.)

Ik woonde in die tijd in Groningen, waar ik studeerde aan de kunstacademie. Vrijdagmiddag fietste ik dan naar Pesse en later naar Dwingeloo, waar mijn ouders in 1992 een grote boerderij kochten waar we nu nog steeds wonen. Zaterdag en zondag werd vooral besteed aan wandelen, fietsen en tekenen in het veld. De eerste plekken die mijn interesse opwekten waren het Holtveen, het Smitsveen, Anholt en het gebied rond de Benderse. In deze landschappen kun je heel goed de ouderdom van het landschap

Zure regen, Kraloër eik, 1991. 12 x 9 cm, scraperboard.

zien; oude structuren en paden die vaak al terug te vinden zijn op landkaarten uit de 19de eeuw, zoals de postweg en de middeleeuwse vakken-opdeling van Anholt, die ooit door boeren of monniken werd aangelegd in de wildernis. Op de Benderse lag een grote bult turfzand met daarop een aantal vlierbomen. Dit werd een vast doel voor mijn wandeltochten over de heide. Soms zat schaapherder Mos uit Ruinen op 'de bult' waar hij zijn kudde goed kon overzien. Ik maakte daar vele tekeningen en studeerde in 1991 af met o.a. een serie schetsen van deze plek.

De Benderse bult, aquarel-gouache, juni 1990.

Holtveen, oude situatie met lage waterstand. Nazomer 1994.

Ik kwam ook vaak bij het Holtveen, dat in die tijd nog een lage waterstand kende, waardoor je heel goed de met spaghnum begroeide veenranden kon zien aan de randen van deze veenput. Het Holtveen werd al heel lang gebruikt voor turf. Dat is te zien in de historische atlassen van dit gebied. Er liep een pad vanuit Eursinge en Nuil naar deze veenput. Sporen daarvan zijn ook nu nog te zien in het landschap. Rond het Holtveen stond veel houtopslag, waaronder berken en diverse soorten naalddhout. Holtveen had iets Scandinavisch in die tijd, vooral op de zomeravond, wanneer het laatste licht reflecteerde in het water...

Er waren echter grote veranderingen op komst. De Dwingeloose heide kreeg rond 1990 de status 'Nationaal Park', en wat wij toen

nog niet wisten is dat dit betekent dat er grote potten met geld liggen te wachten op de beheerders mits deze met een mooi beheersplan op de proppen komen. Toegegeven, de situatie van het gebied was niet goed: verdroging en verzuring lagen op de loer en de uitgestrekte bosbouwvakken onttrokken nog meer vocht aan het gebied. Maar tot mijn verbazing zag ik na de zomer van 1992 opeens een grote graafmachine op de Benderse bult staan. De Vlierbomen waren reeds bezweken en de 'verontreinigde' grond werd afgevoerd, een leeg gat achterlatend.

Ik heb daarop de Benderse 20 jaar niet meer bezocht. Voor mij was de magie van deze plek verdwenen. Het werd weggevlakt uit mijn herinnering. Vorig jaar heb ik voor het eerst weer een tekening gemaakt van de Benderse en eerlijk gezegd vind ik dat dit gebied er landschappelijk niet veel beter op is geworden, hoewel er wel iets meer heide staat. Het heeft natuurlijk wel met voorkeur te maken. Het gebied ademt gelukkig nog een sfeer van het oude Drentse landschap. Maar mij is nog steeds onduidelijk waarom die bult afgegraven moest worden. Helemaal, wanneer je bedenkt dat de be-

De Benderse bult geslecht. Na de terreurdaad. September 1992.

heerders graag uitkijktorens in een natuurontwikkeling plaatsen om het de burgers inzichtelijk te maken wat er allemaal veranderd is. Vanaf het moment dat de Benderse bult verdween, begon ik met argwaan berichten over natuurontwikkelingen in het gebied te volgen. Eigenlijk zag je vanaf 1992 overal op gezette tijden bulldozers verschijnen. Er werden lelijke paarse borden neergezet met daarop 'NP Dwingelderveld'; een onjuiste naam, omdat het gebied van oudsher met name onder vele buurmarken (Spier, Lhee, Pesse (Eursinge, Nuil), Ansen, Ruinen en Dwingeloo) verdeeld was. Dwingeloo had waarschijnlijk marketingtechnisch de bekendste naam.

Vele productiebossen ten zuidoosten van Spier werden intussen gekapt en in 1994 werd het Holtveen eens grondig aangepakt. De bossen rond het ven werden gekapt, middels sluizen en stuwen werd het waterpeil verhoogd, waardoor het verdroogde gebied ten oosten van de Holtveenplas weer met water werd gevuld. Vermaakelijk was het om te zien dat het nabij gelegen fietspad (Commissaris Cramerpad) onder water dreigde te lopen. Zodoende werd er met rode leem een dijkje opgeworpen, opdat fietsende toeristen geen natte voeten zouden krijgen! Later werd er een vogelkijkhut gebouwd, er werden informatieborden neer gezet, wandelroutes werden uitgebreid. Kortom, het natuurgebied werd 'geutiliseerd'. De recreant moest tenslotte wat opsteken als deze zich in de natuur begeeft! Tussen 1994 en 2000 werd er op grote schaal gekapt in de bossen ten oosten van Spier. De zo verkregen kaalkapvlaktes

zouden in de nabije toekomst fungeren als 'vlindercorridors'. Deze grootschalige kaalkap werd uitgevoerd met o.a. *Eco Log (?) harvesters*, die met hun rupsbanden tot in de late uurtjes (ik zag ze bezig in het donker; het waren net SF-machines uit de boeken van C.S. Lewis) die bossen aan gort zaagden, schilden en in mootjes hakten en tegelijkertijd de kwetsbare bosbodems finaal kapot reden.

In die tijd ben ik mijn eigen vizier gaan richten op gebieden buiten het Dwingelderveld. Het gebied was mij afgepakt. Ik kon het niet meer aanzien. Ik was vooral teleurgesteld in de natuurbeheerders, die op een zo grootschalige wijze het gebied aan het verbouwen waren. Het idee dat natuur in goede handen was bij de 'natuurjongens' liep een flinke deuk op. Het is niet dat ik tegen natuurontwikkeling ben, maar de schaal waarop het uitgevoerd wordt is zorgelijk. Ook de duur van de uitvoering is vaak veel te lang. De wijze waarop veranderingen in het gebied worden doorgedrukt zie je overigens niet alleen in het Dwingelderveld. Je ziet het ook in gebieden als bijvoorbeeld de Oostvaardersplassen (mislukt safaripark), Eemshaven (toekomstig fiasco?) en de Blauwe Stad (waangedachten van provinciebestuurders); het zijn voorbeelden van megalomane driften van maakbaarheidsmannetjes. Er is eigenlijk geen verschil tussen projectontwikkelaars die ergens weer een outlet-winkelcentrum neerplempen en natuurontwikkelaars die drastisch ingrijpen in het agrarische landschap (dat overigens ook al grondig verpest is door ruilverkaveling en monocultuur): bij beiden staat het behagen van de mens centraal. Het is vooral die typisch Neder-

landse maakbaarheids-mentaliteit die mij tegen staat. *Gaan we dat bos kappen? Dan planten we toch ergens anders een vervangend bos!* Ik hoor steeds die knerpende Polygoon-stem berichten over de ‘strijdbare mensch’ die de natuur overwint. Er is vrijwel geen besef dat wij mensen in 2012 in niets verschillen met onze voorouders uit de 19de eeuw. Achteraf begrijp ik ook wel dat het omvormen van productiebossen naar ‘nieuwe natuur’ nu eenmaal gepaard gaat met spaanders, maar de schaal en de duur waarop dit nog steeds plaats vindt is zorgelijk. De natuur moet zich iedere keer naar de wensen van de mens schikken en als het die mens niet bevalt dan gaat de bijl er in. Natuurlijke processen blijken een verkeerde kant op te gaan en hup! er moet weer een ‘buiten doe dag’ worden georganiseerd waarbij vrijwilligers aan alle ongepaste aanwas mogen trekken. Natuurlijke aanwas wordt tegen gewerkt, exoten worden verwijderd en je hoort vrijwel geen kritische geluiden vanuit andere natuurorganisaties als bijvoorbeeld het IVN. Je mag toch best kritiek hebben op natuurbeheerders als deze weinig respectvol omgaan met hun eigen bossen en hun doelstellingen op zijn minst vragen oproept?

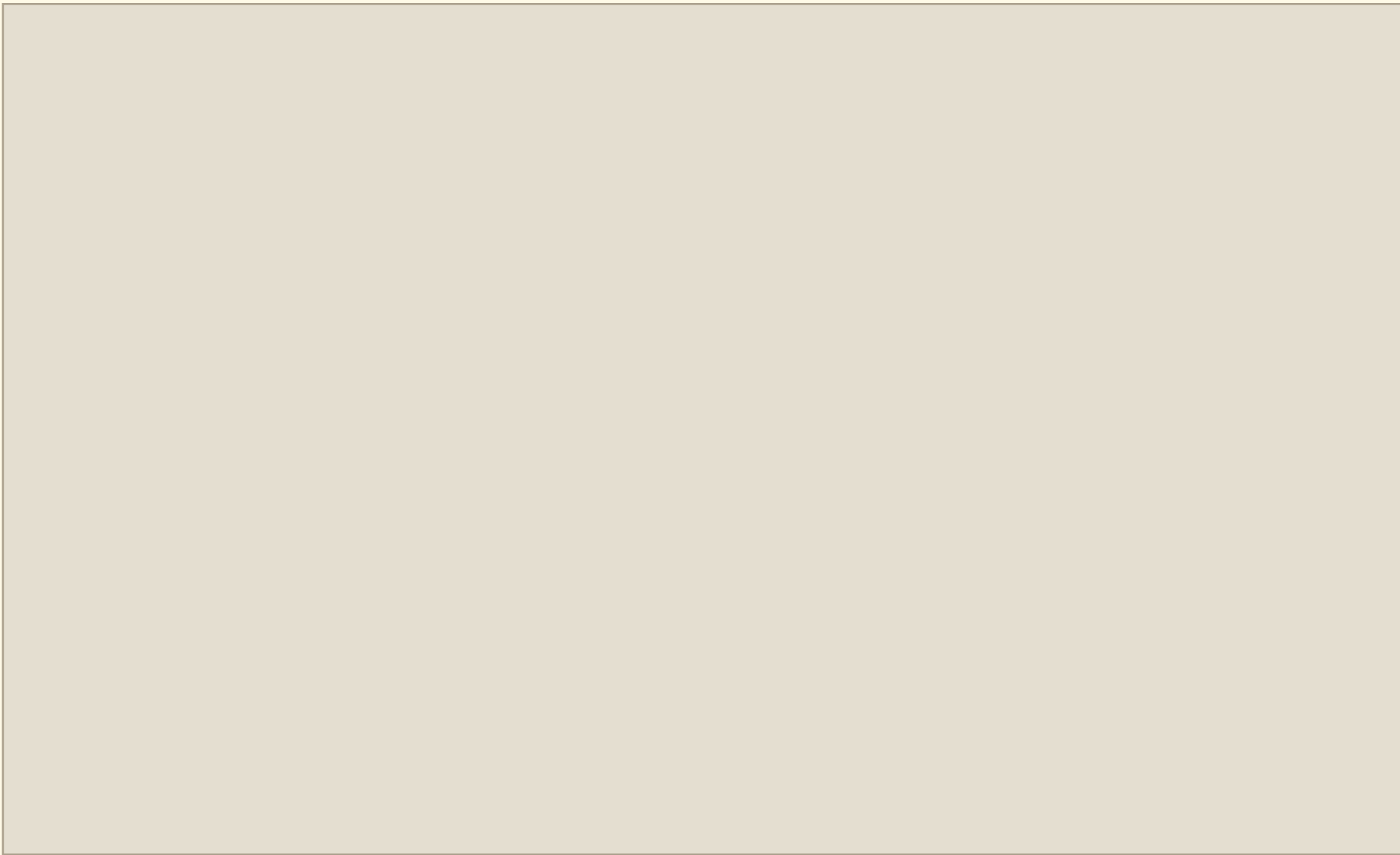
Natuurorganisaties kijken nu met lede ogen naar hun gekrompen donateursbestand. Ondanks het feit dat landschapsontwikkelingen weliswaar nog financieel ondersteund worden door goksyndicaten en ondanks het feit dat radioprogramma’s als VARA’s Vroege Vogels er alles aan doen om de luisteraar het nut van natuurontwikkeling bij te brengen, is er volgens mij weinig meer over van het grote draagvlak onder de bevolking uit de jaren 90 en dat zou

onder andere best eens kunnen komen door deze grootschalige natuurontwikkelingsdrang.

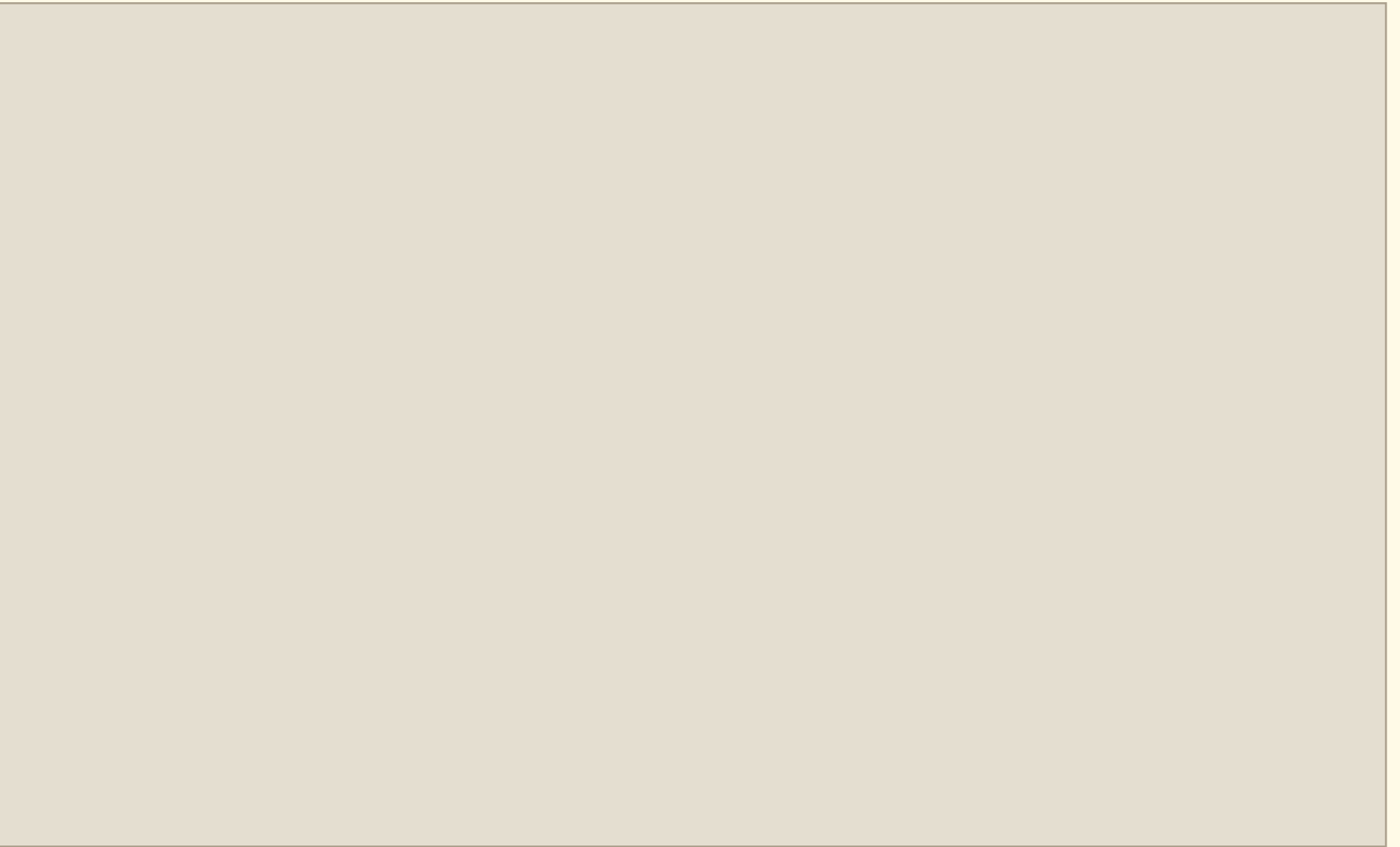
Omdat ik nog heel lang houtsnedes wil maken begon ik, na 10 jaar niet gesport te hebben, in 2000 weer met hardlopen. Natuurlijk liep ik gelijk mijn achtertuin in: het Dwingelderveld. Ik zag dat er na 5 jaar op de kaalkapvlaktes inderdaad wat dop- en struikheide opkwam en moest bekennen dat met name het gebied rond Koelewaartsveen, voorheen productiebos, prachtig was geworden! Grote waterpartijen hadden de plaats ingenomen van de dichte sparrenwouden; er was meer ruimte en meer licht. Maar de bossen waren verdwenen...

Was mijn kritiek op natuurontwikkeling te voorbarig geweest? Misschien wel, de tijd zal het leren. Maar de gedachte dat ik mij in het vervolg voortdurend aan zou moeten passen aan de grillen van de beheerders, daar heb ik mij nog niet bij neergelegd.

Sommige natuurontwikkelingen vind ik nog steeds niet geslaagd terwijl ik moet toegeven dat er op andere plekken echt iets prachtigs aan het ontstaan is. Je moet natuurontwikkeling wat tijd gunnen, maar in die tussentijd zijn de doelstellingen voor het beheer alweer veranderd. De mens met zijn korte levenscyclus kan nooit wennen aan het idee dat de levensduur van bomen langer en langzamer gaat dan die van hemzelf. Ik blijf het kritisch volgen. Mijn liefde voor dit gebied is gelukkig onverminderd groot gebleven. Hier liggen mijn roots.

*Koelevaartsveen met grafheuvel, 10 februari 2013.
Aquarel-gouache, 15 x 50 cm.*

Aanvang van het project en werkwijze vanaf januari 2012

Het idee speelde al wat langer in mijn hoofd, maar in het nieuwe jaar van 2012 begon ik met het vastleggen van landschappen in het Dwingelderveld. Dat gebeurde 'at random'. Op de fiets liet ik mij leiden door weersgesteldheid. Als het hard waaide, zocht ik een beschutte plek op en als er sprake was van neerslag begaf ik mij in de bossen. Aanvankelijk wilde ik het hele Dwingelderveld in tekening vereeuwigen, maar gaandeweg koos ik steeds plekken uit rond het Noordenveld. Ik kwam dus veelal terecht in de buurt van drukke werkzaamheden; het af en aanrijden van de zandtransporten. Na de eerste tekeningen begon ik aardigheid te krijgen in het werk en ontstond er een soort gretigheid om in het veld te tekenen. Omdat het gebied snel veranderde voelde ik ook een urgentie om tekeningen ter plekke te maken. Teken in het veld vereist langdurige concentratie en doorzettingsvermogen. Het besef dat de tekening die je maakt urgent is, helpt daarbij. Het zijn niet altijd 'mooie plaatjes'; soms is het kloteweer en ziet alles er even grauw

uit; maar altijd en op ieder moment is er wel schoonheid te vinden in het landschap. De tekeningen in het veld zijn nog niet klaar als ik ze weer opberg in mijn fietstas. Tijdens het tekenen observeer ik tegelijkertijd kleur, toon en compositie. Soms zet ik aantekeningen in mijn schets betreffende de kleur van de lucht, de bomen en het gras. Bente kleurt bijvoorbeeld het hele seizoen mee en varieert van strowit tot gebrande omber en oker. Na een uur of twee á drie getekend te hebben fiets ik naar huis en bekijk de tekeningen (vaak twee, op verschillende plekken gemaakt). Dan begint het in kleur zetten van de tekening met lichtechte tekeninkt en dekwit (gouache). Dat gebeurt gelaagd; dat wil zeggen dat er verschillende lagen transparante inkt over elkaar gezet worden om diepte en verzadiging in de tekening te krijgen. Tenslotte wordt dekwit in meer of mindere mate transparant aan de tekening toegevoegd en is de schets 'af'. Soms krijg ik het niet voor elkaar om diepte te verkrijgen met penseel en ga ik na twee of drie lagen inkt over op pen en breng ik de contrasten in de tekening aan met Oost-Indische inkt. Omdat ik uit de herinnering werk, worden de uitgewerkte aquarel-gouaches altijd wat abstraherend opgelost; ik kijk tenslotte met een grafisch oog naar het landschap. Niets heb ik daarbij vastgelegd op camera: het gaat om de pure tekening. Dat gevoel was ik een beetje kwijtgeraakt bij de houtsnede, waar ik wel vaak foto's voor gebruik, maar waarbij in de vertaling naar houtsnede de uiteindelijke prent weer heel ver af staat van een foto. Een tekening gaat bovendien uit van een waarnemingservaring en dat is iets heel anders dan een

fotografische vertaling van de werkelijkheid. Bij de waarnemingservaring speelt mee hoe je je voelt tijdens het tekenen; of het gemakkelijk of juist heel moeilijk gaat; alles zie je terug in de schets. Fotografie kan daar niet tegenop. Tenslotte is fotografie vanuit een 'één oog perspectief' nooit vervangbaar door waarneming met twee ogen! Na een twintigtal tekeningen merkte ik dat mijn handschrift minder 'figuratief' is in vergelijking met mijn zorgvuldig opgetekende houtsneden. Krassen, repeterende arceringen in potlood en grafietstift bepalen het karakter van de schets. De aquarel-gouaches worden neergezet op dik 200 grams aquarelpapier van Canson, Somerset of Saunders Waterford. Soms verdween een tekening in de ladekast om daar pas na weken weer uit tevoorschijn te komen. Het maken van een tekening kent geen grenzen.. Met het tekenen van landschappen probeer ik altijd de kleuren en structuren die ik zie te doorgronden. In mijn werk staat bewondering voor de zichtbare werkelijkheid centraal. Dat is ook de voornaamste beweegreden dat ik naar de waarneming werk. Ik ben overigens hierin geen gelovige Christen, maar eerder een overtuigde Heiden, die een eik nog ziet zoals de mens die zag vóór de Bonifatisering. Met name de kleur in het landschap vereist een voortdurend onderzoek en is iets waar ik veel tijd aan besteed in de vorm van de kleurenhoutsnede. Ik hoop daarmee de werkelijkheid te doorgronden, maar afgezien mijn verbondenheid met het onderwerp, merk ik dat in een getekende weergave van de natuur de gekozen compositie ook een eigen werkelijkheid vertegenwoordigt. Verder wil ik in mijn tekenin-

gen zo min mogelijk kunstgrepen toepassen: het onderzoek naar waarneembare kleuren in het landschap en de gekozen compositie zijn interessant genoeg. Een tekening is voor mij 'af' als de hele ruimte er op staat en overkomt zonder teveel artificiële gebruikmakingen zoals de lege ruimte van het papier'; dat betekent vaak, dat de kunstenaar het niet meer weet (of te lui is en er geen zin meer in heeft). Tenslotte spelen nog steeds mijn liefde voor Japanse prenten en de Voerman jr.-plaatjes in de befaamde Verkade-albums een rol (het opbouwen van een micro- en macrowereld binnen het kader), al probeer ik daar vaak nog een mythische draai aan te geven. De natuur leeft en als je goed kijkt en stil bent kun je daar getuige van zijn! Tenslotte is het telkens weer een fascinatie om 'ruimte' te suggereren op een stukje papier met een beetje kleur en een potloodje!

r. de Bendersche. Zacht weer, bewolkt, na veel regen. 02.01.2012. 16 x 34,5 cm.

Aquarel-gouaches en tekeningen, gemaakt tussen januari 2012 en december 2012, aangevuld met eerder gemaakte kleurenhoutsnedes en andere werken.

De werken

Een deel van het oude pad naar de Bendersche loopt evenwijdig met het schelpenpad tussen de radiotelescoop en de Bendersche.

Smitsveen, winterochtend, mistig. Klaart later op. Vrij fris.
Volgende keer meer kleren aan! 10.01.2012. 15,7 x 48 cm.

Geuzingerveld, tankspoor. 02-01-2012. 14 x 14 cm.

Dit rupsbandspoor loopt dwars door het Dwingelderveld richting Kraloo. Deze bewuste vernieling was noodzakelijk voor het bereiken van een veengebied dat moest worden uitgediept (hier liep een oud paadje dat overigens niet toegankelijk was met als reden; 'rustgebied voor het wild').

Altijd een probleem als mist opklaart! Je begint met een prachtig nevelig landschap en tijdens het tekenen komen er steeds meer details tevoorschijn. Over het Smitsveen later meer.

Vanaf Achter 't Zaand – Noordenveld. Natuurontwikkeling of destructie? Bendersche Berg. 10.01.2012. 11 x 50 cm.

Het verwijderen van de landbouwenclave Noordenveld was al in het najaar van 2011 gestart op deze plek. Hier moet dus heide terugkomen. In het voorjaar van 2011 was deze weide nog wit van de pinksterbloemen.

Halverwege januari 2012 viel de winter in. Droge krakende vorst zorgde voor prachtig ijs op de vennen, maar later kwam daar weer een laag sneeuw over heen. De Postweg loopt van Anholt naar Beilen. Het was een oude postkoetsroute die daar vanaf de late middeleeuwen liep. Het pad ligt deels op een zandrug. Bij het Holtveen vond ik nog veel neolithisch vuursteen materiaal.

Oude postweg bij Holtveen. Eerste winterse ochtend.
16.01.2012. 21 x 17,5 cm.

Een paar meter verder dan de oude postweg (zie vorige bladzijde): het Holtveen. Op kaarten uit de Napoleontische tijd staan hier al de eerste veenputten ingetekend. Het jonge bosje op de achtergrond is nieuwe aanwas dat weer opkomt na de totale kaalkap door SBB in de jaren 90.

*Holtveen, zicht op de Bendersche. Waar eens een bosje was.
16.01.2012. 13,5 x 48 cm.*

Holtveen, ochtend ijs. 24.01.2012. 12 x 44 cm.

Koude: -10 of daaromtrent. Noordenveld. Half uur tekenen en niet meer warm worden. Koude Foetuh. 31.01.2012. 16,7 x 34 cm.

Weer terug bij het afgraven van het Noordenveld. Ik had daar zelf een sterk Spitsbergen gevoel bij. Het werk lag nu stil door vorstverlet. Terwijl ik aan het tekenen was, reed er een auto van de aanne-mer langs. De volgende dag stonden er overal verbodsborden!

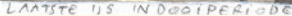
Ten noorden van het Holtveen ligt nog een nagenoeg rond ven (pingo ruïne?). Daarachter zandduinen. Dit is een prachtig stuk oud Drenthe met het oude karrespoor dat daar al sinds mensenheugenis doorheen loopt.

Schaatsen op de Kraloër plas. Koude ochtend. Later dooi.
09.02.2012. 19,5 x 29,8 cm.

Toen de waterstand van het gebied rond het Holtveen verhoogd werd, ging dit ten koste van vele oude eiken die langs het Commis-saris Cramerpad stonden. Dat is het fietspad tussen Kraloo en Spier. Het is toch een dramatisch beeld, zo'n dooie eik...

Laatste ijs in dooiperiode. Holtveen.
16.02.2012. 31,3 x 16,5 cm.

16 FEB. 2012

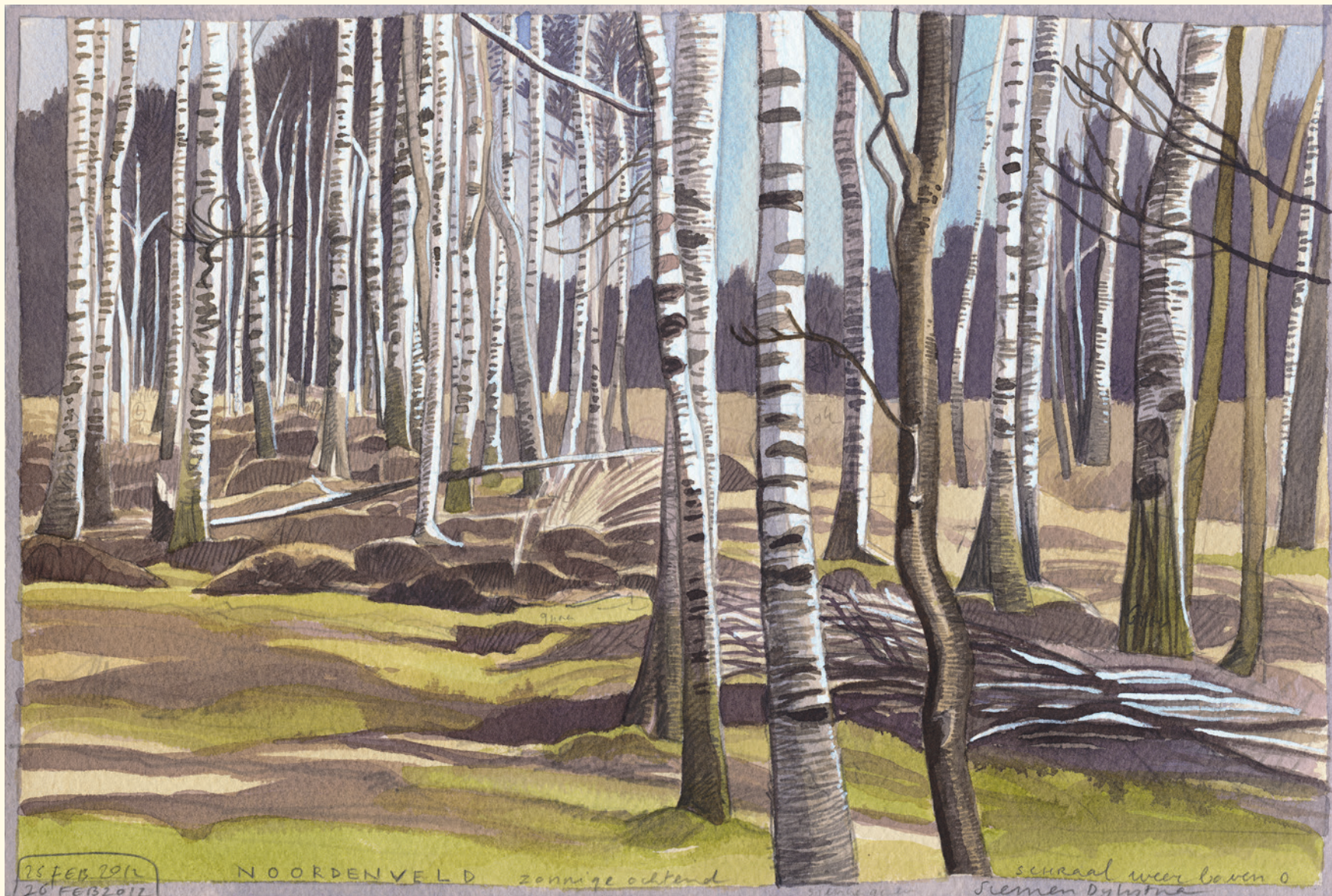

Siemen Polstra
D.O.O.I. PLUS 10° koude wind. HOLTVEENSLENK AVOND. LAATSTE IJS 22 FEBRUARI 2012

De winter is voorbij. De Holtveenslenk is ook natuurontwikkeling uit de jaren 90. Hier kun je dus goed zien hoe de natuur zich na 15 jaar ontwikkeld heeft. Het ligt tegen de A28 tussen Spier en Pesse ter hoogte van Nuil. Dit waren vroeger weilanden omzoomd door productiebossen. Een restant daarvan is nog op de achtergrond te zien.

*Holtveenslenk. Dooi. + 10 graden. Koude wind.
Avond. Laatste ijs. 22.02.2012. 17,5 x 28,5 cm.*

Hiernaast het berkenbos in vak 33 (Staatsbosbeheer heeft de gewoonte hun gebieden in vakken te verdelen) dat is blijven staan na verwijdering van de vele naaldhoutsoorten (o.a. Japanse lariks) in dezelfde tijd als het ontstaan van de Holtveenslenk. Dus ook hier is goed te zien hoe de natuur zich ontwikkelt na verloop van tijd. Hier komen ook sporadisch jeneverbesbomen op. Wielewaal en raaf zijn hier terugkomende vaste bewoners. Met het tekenen van bomen en bossen is ook het voorjaar aangebroken. Het vastleggen daarvan vergt namelijk veel meer tijd.

Noordenveld, zonnige ochtend. Schraal weer boven o.
25 en 26.02.2012. 20 x 30 cm.

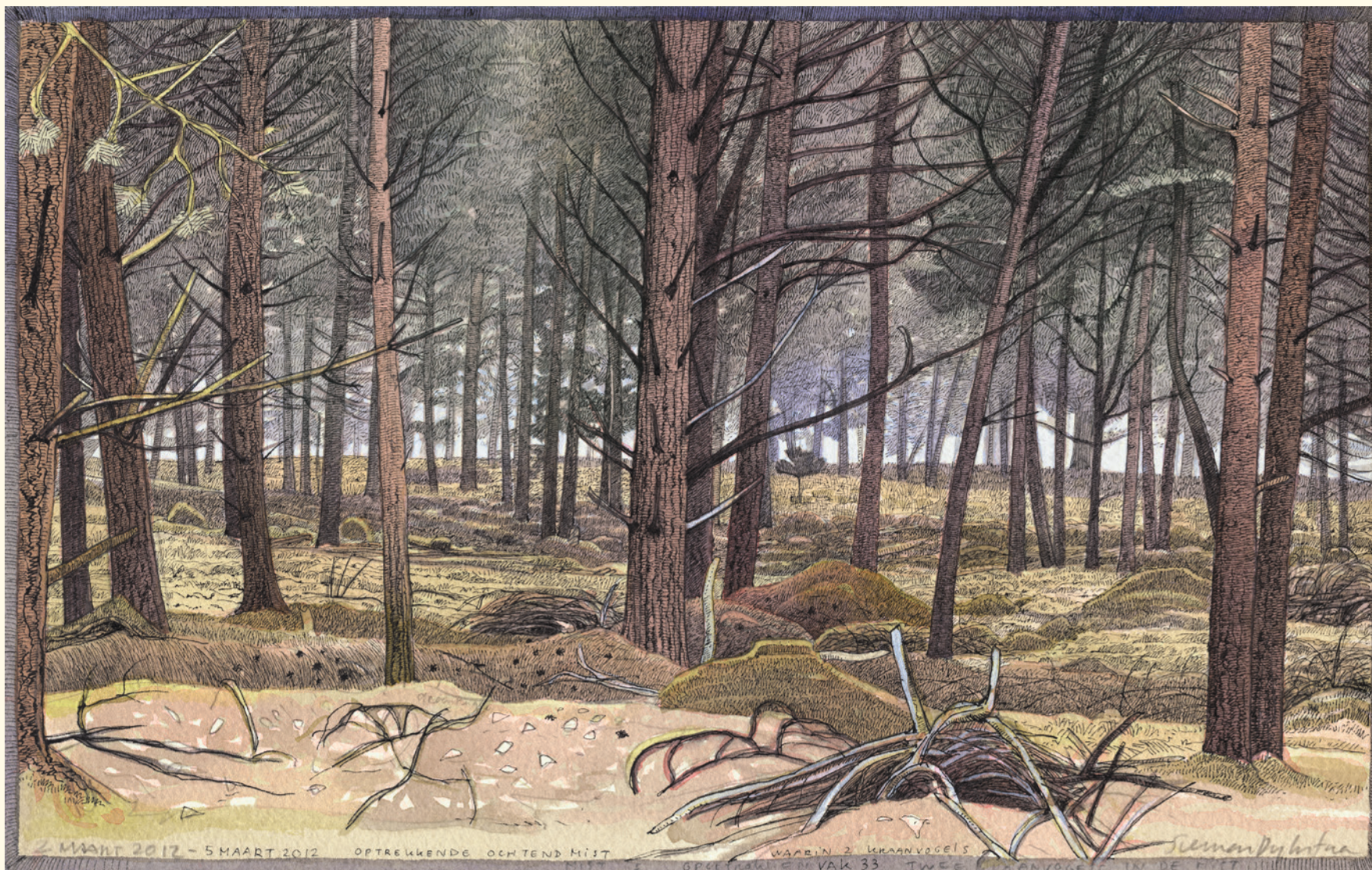
Noordenveld, nazomer avond. Roads to Nowhere no.4. 2008.
Kleurenhoutsnede, 20 x 63 cm.

Dit berkenbos legde ik in 2008 vast in een kleurenhoutsnede. Natuurontwikkeling begon hier in de eerste helft van de jaren 90 (1994 of daaromtrent). Toen

eerst de Benderse, het Holtveen en daarna dit gebied door shovels en kettingzaag geplunderd werden, dacht ik dat ze gek geworden waren bij SBB. 15 jaar later zag ik echter tot mijn grote verbazing dat hier zowaar een 'Drents' landschap was ontstaan. Soms lopen er zelfs schapen om het plaatje compleet te maken. Wonderlijk. Het pad maakt deel uit van een eeuwenoude route tussen Spier en Lhee.

Die ochtend zag ik een kraanvogelpaartje in de mist foerageren. Wat een prachtig gezicht! Tijdens het tekenen van dit bos trok de mist steeds verder op. De aquarel heb ik thuis in drie dagen uitgewerkt tot deze pentekening, om de sfeer terug te krijgen. Ook hier weer het probleem van optrekkende mist!

Vak 33. Optrekkende ochtendmist, waarin 2 kraanvogels.
2 maart 2012. 20,3 x 32 cm.

Een typisch grove dennen bos. Vanaf het begin van de vorige eeuw werd de *pinus sylvestris* gebruikt bij heidebebossingen. Oorspronkelijk leverde de grove den productiehout voor de mijnbouw. Met bebossing werden ook zandverstuivingen voorkomen, wat een voorwaarde was voor de opkomende landbouw in het gebied. Of de grove den ook werkelijk inheems is, is niet helemaal duidelijk. Vanaf de 15de eeuw werden dennen ingevoerd vanuit Duitsland. Ingeburgerd is de boom wel! Open bossen zoals in vak 27, kom je in het Dwingelderveld op veel plekken tegen en bieden kansen aan kraaiheide (*empetrum nigrum*). In de onvolprezen *Nederlandse oecologische Flora* (deel 3, blz. 53) wordt deze heidesoort omschreven als *altijdgroen*, maar in het vroege voorjaar is de kleur van de kraaiheide roodbruin en de heester is dan in volle bloei. In de zomer wordt de kraaiheide groen en levert het de diepzwarte eetbare bessen. Wat dan vooral opvalt in zo'n bos is de aromatische geur van deze heidesoort.

Vak 27, 3 maart 2013. Pentekening, aquarel/
potlood. 24 x 24,5 cm.

De naam 'kibbelhoek' schijnt in verband te staan met de vraag wie nu het recht had dit heidegebiedje te gebruiken. Vroeger lag het aan de rand van de es van Spier. De oude postweg van Anholt naar Spier liep hier langs. Het productiebosje op de achtergrond gaat er ook aan, vrees ik.

Dit ven vak 34 is gelegen ten noorden van een ander ven, genaamd 'Moddergat'. Een briesje over het water doet mij altijd weer denken aan het nummer Ripple van de Grateful Dead.

Kibbelhoek. 8 tot 10 maart 2012. 14 x 17 cm.

Ven vak 34. 9 maart 2012. Fris, geen vorst. 20 x 30 cm.

Holtveenslenk. Frisse bries. 10.03.2012. 11,7 x 49 cm.

Hier liepen vroeger dwergpony's. Weilanden met daarachter dichte productiebossen en daarachter de A28. Toen de Holtveenslenk gegraven werd in de jaren 90, heeft dit gebied veel tijd nodig gehad om zich te herstellen. Ondanks de vrij constante rookpluim van de afvalcentrale van Wijster – voorheen de VAM – (hier links op de achtergrond te zien), is in dit gebied weer dopheide te zien, velden vol zonnedauw en een leuke populatie roodborsttapuitjes en oe-verzwaluwen. Ook de blauwborst en de klapekster is een veel geziene vogel in dit gebied. Ik moet toegeven dat ik die bossen op de achtergrond in combinatie met het water aantrekkelijk vind. Wie weet sparen ze deze productiebossen!

*Noordenveld, guur, veel
wind. 18.03.2012. 30 x 20 cm.
Tekening af op 01.04.2012.*

Nadat ik de tekening van de Holtveenslenk af had, ging ik spoorlags naar huis voor de koffie, zoals een echte natuurliefhebber betaamt (geheel volgens de definitie van roofvogel onderzoeker Rob Bijlsma!). Het was immers een frisse dag in maart. Dwars door het Noordenveld baggerde ik met mijn fiets om te kijken hoever het stond met de ontmanteling van de 'landbouwenclave'. Er lagen bulten zand klaar om de afwateringssloten te dempen; het gebied op de achtergrond was al afgegraven. De bomen op de achtergrond zijn onlangs in mei 2013 tegen de vlakte gegaan. Over 5 years maak ik weer een tekening van deze plek.

Voorjaar: 22 maart 2012. AM 8.30 – 10.36.

Poort 2. 20 x 39 cm.

De laatste weken van maart brak dan toch de lente door. Gelijk het bos in, want niets is zo mooi als voorjaarsbossen. Poort 2, er is ook een poort 1, is eigenlijk een veenmoerasje, dat ook flink onder handen is genomen in het verleden. Ik kan mij dit veentje namelijk

helemaal herinneren van vroeger. Waarschijnlijk was het dichtgegroeid. Poort 2 heeft nu iets heel idyllisch gekregen: het lijkt een soort parklandschap. Waarschijnlijk komt dat door de gevarieerde begroeiing. Wat nog mooier is: je komt hier zelden mensen tegen.

*Berkenbos vak 33. Tegenlicht,
gure ochtend, af en toe zon. 01.04.2012.
21,7 x 29 cm.*

Wederom het berkenbosje van vak 33. Het vroege voorjaar vind ik eigenlijk de mooiste tijd in het bos. Zomergasten komen langzaam terug, ganzen vliegen over en het bos biedt doorkijkjes en verge-

zichten in blauwen, grijzen en bruinen waarin bleek groen doorschemert. De laatste jaren houdt een raaf mij gezelschap als ik rond april in dit vak rondkijk.

Schurenberg, zonnige ochtend. 6 april 2012. 32,7 x 20 cm.

De plas Schurenberg is al jaren een terugkerend onderwerp in mijn werk. Mijn eerste prent daarvan maakte ik in 1998 voor het 125 jarig bestaan van SBB. Ik moest daarvoor een oplage van 125 prenten maken en mijn hele kamertje hing vol met drogende prenten. Ik word nog moe als ik er aan denk... Maar van Schurenberg krijg ik nooit genoeg. Het ligt in een lemen kuil, waarbij je eerst de rand moet beklimmen om uitzicht te krijgen op het ven. Of het een pingo ruïne is weet ik niet. U ziet een klein 'kanaaltje' aan de rand van het ven, waar vroeger de boeren uit de omtrek hun mestkarren plachten om te spoelen: voorwaar een prachtig beeld! Een fosfaatrijk watertje dus, maar wel kraakhelder en de weerspiegeling van het voorjaarsgroen in het water is dieper dan het in werkelijkheid is.

Schureberg. Naderend onweer. Kleurenhoutsnede 2012. 42 x 14 cm.

*Away! The gathering winds will call the darkness soon,
And profoundest midnight shroud the serene lights of heaven.*

uit het gedicht 'Remorse' van Percy Bysshe Shelley (1792-1822)

Deze prent maakte ik naar aanleiding van een plotseling opkomend onweer op een avond bij Schureberg.

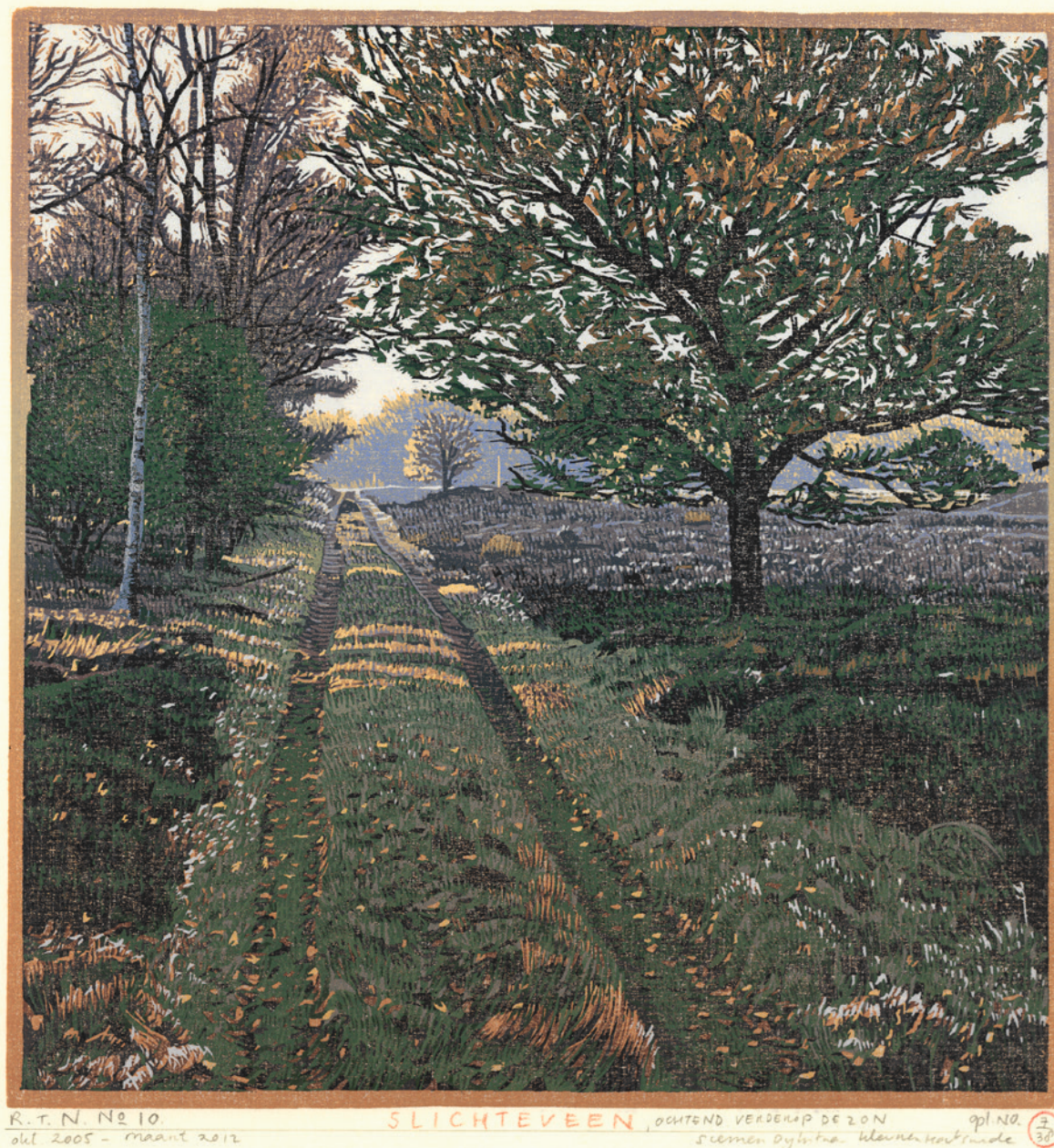

Een nevelige ochtend. Het heideveld in dit vak is één van de best bewaarde geheimen van dit deel van het Dwingelderveld. Tijdens het tekenen van de grove den cirkel vloog een raaf over...

's Ochtends, mist klaart op. Vak 39. Nabij Slichteveen. 13.04.2012.
22 x 21,5 cm.

Roads to Nowhere no.10. Slichteveen, ochtend, verderop de zon. kleurenhoutsnede, 2012. 22 x 22 cm.

Weliswaar een prent met een na-jaarsstemming, maar ik wilde met deze prent iets van de schoonheid van dit heideveld vastleggen. Het is overigens vak 39 bij het Slichteveen. De *Roads to Nowhere* serie startte ik in 2007. Deze serie is nog lang niet klaar. Vergeten paden op weg naar het verleden is hierbij het thema.

Tussen de vorige en dit beeld gaapt een groot gat in de tijd. Wat was er aan de hand? Eind april gaan we er meestal even tussen uit naar de Noordelijke regionen. Je maakt dan het voorjaar eigenlijk twee keer mee: eerst in Nederland, en nog een

Vak 69. Eerste beukenblad. 06.05.2012. 20,5 x 20 cm.

keertje in Denemarken! Het kan niet op, en vaak ook goed weer daar eind april, begin mei. Bij terugkomst op het Dwingelderveld zie je dan natuurlijk wel een sprong in het groen die je gemist hebt. Vandaar dat ik in 2013 nog een serie werken maakte rond het Nui-lerbos waarin het ontluikende groen gevolgd wordt. Hier dus ontluikend beukenblad. Dat is geel richting citroen.

In mei heb je nog al die verschillende tinten groen. Een waar feest voor iemand die van groen houdt! Groen is overigens een kleur die door veel kunstenaars ontweken wordt. Dat is niet terecht vind ik.

De volgende keer maak ik een tekening van het Wolfblauwtjesven; daar zaten nu teveel muggen.

Ochtendzon bij het Wolfblauwtjesven. 06.05.2012.

16 x 9,7 cm.

Siemen Dylstra OOSTER ESCH. BOSRAND No.1. maandagavond 14.05.2012 mei.

Ooster Esch. Bosrand no.1. maandagavond 14 mei 2012. 17 x 24 cm.

*Maandagavond 14 mei 2012. Bosrand Ooster Esch,
Lhee. 16 x 16,4 cm.*

Akkers aan de rand van het bos zijn een geliefd onderwerp. De rand van de door mensen bewerkte wereld is de grens tussen natuur en cultuur. De Ooster Esch hoort bij het dorp Lhee en ligt ook al eeuwen aan de rand van zandverstuivingen, die in de loop van de 20ste eeuw beplant werden met bossen. Hier zijn op de achtergrond bloeiende wilgen te zien.

Toen ik naar huis wilde rijden zag ik het laatste zonlicht op een groepje bomen schijnen.

Westeinde oost. Kleurenhoutsnede.
2012. 22 x 22 cm.

Een andere bosrand-akker. Deze akker ligt midden in het bos bij Westeinde; dat is aan de oostkant van het Dwingelderveld. De voren in het land bepalen de spanning in het beeld.

mistige ochtend.
R.T.N. No 11

WESTEINDE-OOST

okt. 1999 - maart 2012
Scenerie Dwingelderveld. Kleurenhoutsnede

opt. no.

7/38

Dreigend onweer. Moordenaarsveen. Avond. 20 mei 2012. 17,8 x 24,7 cm.

Langs de oude Hoogeveense dijk en het Moordenaarsveen lag jarenlang een strook landbouwgrond, waar geprobeerd werd enigszins rendabele gewassen te verbouwen. Toen de laatste boeren uitgekocht waren, begon men in 2011 met het afgraven van de land-

bouwgrond. Blauwpaarse tot oker- en sienna-kleurige grondlagen kwamen tevoorschijn. Inmiddels is de laag alweer begroeid met de eerste pioniers grassen.

Holtveenslenk, oostkant, berkenbosje tegenlicht.
26 mei 2012 's ochtends uur of 8. 12 x 35,2 cm.

Berken beginnen het voorjaar altijd met fris groen blad, dat fel afsteekt tegen de achtergrond. Vooral wanneer tegenlicht door het groen schittert. Ik was eigenlijk op zoek naar een mooi veenpluisveldje, maar dat viel wat tegen in 2012.

Ik hoefde mij alleen maar om te draaien vanaf de positie van waaruit ik het vorige landschap tekende en ik stond oog in oog met dit veenpluis moerasje dat deel uitmaakt van het Holtveen. Op de prent heb ik het veldje perspectivisch vertekend om het veld groter te doen lijken.

Holtveen: velden vol Erióphorum (veenpluis). Heldere avond in mei. Kleurenhoutsnede. Juni-juli 2010. 50 x 98 cm.

Heldere avond in mei

VEEN-MOERAS

PEAT-BOG

H O

LT VEEN, Velden vol *ERIOPHORUM* (Veenpluis)

Siemenbygting, klevenhachtwade, juni-juli 2010, p. No. 19 en 20

Bloeiend wilgje op oud akkertje, dat hoort bij de Nuilerbos. Dit bos maakt deel uit van het akkercomplex rond het oude gehucht Nuil, gelegen op de noordelijke oever van de Ruiner Aa. In de jaren 70 werd de A28 dwars over de essen van Nuil, Pesse en Spier getrokken, waardoor eeuwenoude structuren voorgoed werden doorgesneden. Om het leed enigszins te verzachten werd de middenberm breed gehouden, zodat het Nuilerbos optisch gezien door liep. Verder werden er voor het wild tunnels en oversteekplaatsen aangelegd. Deze rand van het Dwingelderveld ademt gelukkig nog de sfeer van het verleden, het geruis van het verkeer op de achtergrond daar gelaten.

Nuilerbosch, zomerse ochtend. 26 mei 2012. 24,6 x 15 cm.

Op deze oude tekening van het Nuilerbos is links het Commissaris Cramerpad te zien. Duidelijk te zien is ook de forse sloot, die gedempt werd in de jaren 90. Wat mij vooral intrigeerde is het vierkante productiebosje, dat er overigens nog steeds staat.

*Het Nuiler Bosch. Scraperboard, februari
1991, Pesse. 8,3 x 27,5 cm.*

Lichtgevend veldje herik langs afgegraven landbouwgrond Moordenaarsveen. aquarel-gouache pentekening. 17.06.2012. 21,5 x 35,4 cm.

Na de prachtige maand mei sloeg het weer om en kregen we nat en koud najaarsweer. Het was zo vaak regenachtig, dat ik de kans niet kreeg om buiten te werken. Vandaar dat deze tekening pas op

*Moordenaarsveen. Herikveldje no.2.
juni-avond. 20.06.2012. 19,5 x 25,7 cm.*

Aan de vooravond van de zomer. Op de achtergrond de Benderse.

17 juni tot stand kwam. De laatste buien trekken weg. Dit terrein wordt beheerd door Natuurmonumenten en zij zaaien hier en op de Benderse soms wat oude gewassen, zoals herik en boekweit.

ACHTER 't ZAAND

Dwingeldenveld

ODE AAN DIT PAARDEBLOEMENVELD (T

*Ode aan dit paardenbloemenveld. Achter 't Zaand. Kleuren-
houtsnede 18 x 91 cm. 2011.*

AKA XACUM), DAT IN 2011 TEN PROOI VIEL AAN DE "NATUURONTWIKKELING"

hemerophytica - klevenhartende mei-sept. 2011

opl. No 22

22

Paardenbloemen zijn altijd weer een prachtig gezicht rond mei-juni. Dit veldje ziet er al jaren niet meer zo uit als op deze prent, het is inmiddels veel schraler geworden. Het zou worden afgegraven als een plas-dras gebied, maar gelukkig kon worden aan-

getoond dat hier een zandrug liep die behouden moest blijven. Op de kaart van het inrichtingsplan is er dwars door dit veld een mindervalidenpad getekend. Dat betekent dat er stroken beton door dit veld worden aangelegd...

Weer terug in de zomer van 2012. Ik had tussen de bedrijven door een grote prent gemaakt van een landschap bij Nijmegen. De zomer was begonnen en die ochtend was het sereen stil op het water. Wat mij erg deugd doet is dat jonge bossen na de kaalslag in de jaren 90 het terrein rond het ven weer aankleden.

HOLTVEEN

EINDELIJK ZON

ZONDAG OCHTEND - VROEG

22 JULI 2012

Siemen Dylstra

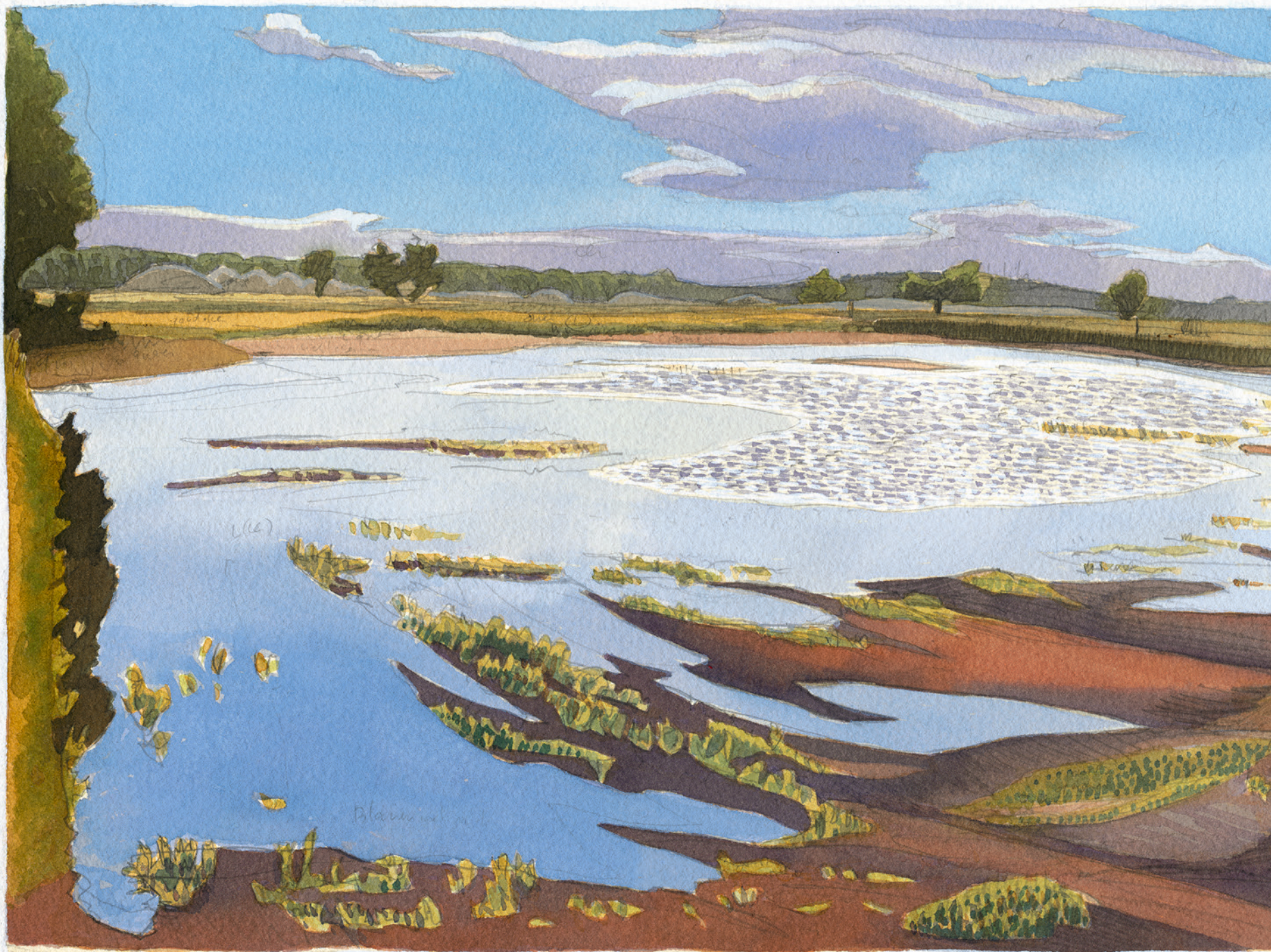
Holtveen. Eindelijk zon. Zondagochtend vroeg, 22 juli 2012.
47,5 x 17,3 cm.

Dit ruige pitrus vlak werd in de loop van 2011 geplagd. Gelukkig bleef het ven met de wilgen staan, hoewel daar ook drastisch met de kettingzaag tekeer is gegaan. Met argusogen volgde ik de werkzaamheden, want dit bosje is al jaren een slaapplek voor het wild.

Bosje Koelevaartsveen. Noordenveld. Vak 23. Eindelijk droog. Wat een regen! 15 juli 2012. 17,7 x 47,2 cm.

NA EEN MWAND VAN ZWAAR REGENS.

ZATERDAG 21 JULI 2012

Vak 39. Heide staat op
het punt te bloeien. Zon.
1 aug. 2012. 19,8 x 18 cm.

Vanaf het heideveld gaat het pad richting het Grote veen. Tegen-
licht in berkengroen.

Moordenaarsveen. Na een maand van zware regens. Zaterdag 21 juli 2012. 21,8 x 37,5 cm.

Na zoveel regen ontstond er op de afgegraven vlakte bij het Moordenaarsveen een tijdelijk ven. De grond is alweer wat begroeid geraakt met perzikkruid. Op de achtergrond zijn de bulten zand te zien van het Noordenveld. Avondlucht.

Dit vak werd jaren geleden gerooid. Onlangs is het laatste fragment dat bestond uit een prachtig Amerikaans douglas woud. De douglas, ook wel *pseudotsuga* genaamd, is weliswaar een exoot, maar dat zijn we allemaal, dus wat geeft dat! Ecologisch gezien horen de – weliswaar inlandse – beuken, die ook geplant zijn door de mens, ook niet in dit terrein thuis. De kaalkap in dit vak was bedoeld om

(dop-)heide weer terug te krijgen en dat is inderdaad het geval. Op de achtergrond is echter ook weer een dichte berken aanwas te zien, die waarschijnlijk door de jongens van de werkvoorziening zal worden gerooid. Ik ben daar vrij zeker van, want op de SBB recreatiekaart staat namelijk dit gebied in paars (= heide) ingetekend...

Vak 51. Gerooid douglas vak. Zonnige ochtend.
1 augustus 2012. 11 x 26 cm.

Vlakbij vak 51 gelegen ligt dit gebied. Dit was tot de jaren 90 een zeer dicht productiebos. Toen hier enorme stukken bos gerooid werden om de zogenaamde 'vlindercorridor' tot stand te doen komen, ben ik hier een aantal jaren niet meer geweest. Nu komen er weliswaar dopheide, zonnedauw en andere prachtige planten op, maar de lariks doet ook zijn best om tot een nieuw bos te komen. Op de achtergrond nog zo'n kolonist: de berk! De lariks levert prachtig hout op, maar ik begrijp niet waarom er niet meer Europese lariks geplant werd in de jaren 50. Dat is een mooiere boom dan zijn Japanse broer en geen exoot. Als graficus zie ik in iedere lork een ode aan Hercules Segers!

Vak 58. Korte zomerse ochtend, daarna bewolkt. Binnenkort weer een lariks-berken bos. 8 augustus 2012. 33 x 17,7 cm.

*Zandveen. Onweer is weggetrokken. Licht briesje, lichte nevels.
16.08.2012. 14 x 51 cm.*

Een bosven heeft vaak een prachtige zwarte weerschijn door de donkere veenbodem. Dat beetje wind maakt het helemaal 'grafisch'.

Mooi voor een prent! Het Zandveen is gelegen in het Lheebroekerzand, iets ten oosten van Schurenberg.

Vak 71. Ochtend. Twee verstoorde haviken (of wespddieven?)
16.08.2012. 24,7 x 13,8 cm.

Ten oosten van het Zandveen liggen nog enkele vakken dicht productiebos. Daar ben ik zeer blij mee, omdat je hier in het najaar de prachtigste paddenstoelen en zwammetjes kunt tegenkomen. Deze dichte bossen zijn ook een prachtige nestplaats voor haviken en/of wespddieven. Terwijl ik aan het tekenen was, werd mij duidelijk gemaakt dat dit niet op prijs werd gesteld! Het werkte; ik heb mijn tekening verder thuis afgemaakt. Ook hier weer opkomende lariks.

Ten zuidoosten van het Dwingelderveld loopt de Ruiner Aa. Het bouwland rond deze beek is al sinds de late middeleeuwen in gebruik als hooiland. Later werden afwateringskanalen gegraven en werd de loop van de beek gekanaliseerd. Er werden sluizen aangebracht om het overvloedige water af te voeren. Ik kwam hier als kind al vaak en deze plek is in al die tijd nooit veranderd! Hoe kan dat? Ik neem aan dat er genoeg natuurontwikkelingsplannen klaar liggen voor dit eeuwenoude land. Gelukkig is veel van de grond in Kraloo en rond Anholt in handen van boeren en grootgrondbe-

zitters als mevr. Moret-Wessels Boer, die wars zijn van al die flitsende natuurontwikkelingsplannen! Hulde! Als je hier rondloopt ervaar je vanzelf de ouderdom van dit landschap. Oude paden richting Bultinge, waar ik vele stenen werktuigjes en kernen (late steentijd) vond. Het landschap is mooi zoals het is.

*Kraloo. Ruiner Aa, bij bruggetje Anholt. Warm.
35 graden, zon. 18 x 19 cm.*

Een vroege tekening van de Ruiner Aa, gemaakt in 1990. Ik zat toen in het laatste jaar van de kunstacademie en fietste ieder weekend naar mijn ouderlijk huis in Pesse om het hele weekend te besteden aan wandelen en tekenen in dit gebied.

*Ruiner Aa, bruggetje ter hoogte van de Galgenberg. Mei 1990.
14,5 x 19,5 cm.*

Modderpad Benderse, langs de Hoorns.
's Ochtends. Licht bewolkt. 23.08.2012. 17,7 x 31 cm.

Dit oude pad verbindt Ruinen met Kraloo en Nuil. Vanaf dit pad kun je ook de toren van Ruinen als baken zien. Hier lag vroeger de Benderse bult, waar ik het in de inleiding over heb gehad. Ik probeer mij altijd voor te stellen dat deze plek en dit pad hier al eeuwenlang onveranderd liggen. Het pad is overigens hopeloos onbegaanbaar. In dit gedeelte van het Dwingelderveld is de bovenlaag pure keileem, waardoor het water niet weg kan. In de glibberige klei liggen overigens vaak interessante flinten en af en toe een steentijd werktuig. Vaak regenen plaatselijke buien hierboven leeg, terwijl er in de rest van het Dwingelderveld niets valt.

Op de terugweg nog even langs de rand van de zandverstuiving van Kraloo. De struikheide bloeide en die wilde ik in het ochtendlicht tekenen, als het paars nog door dauw omgeven is. Ontzettend veel muggen beletten mij in mijn werk. Thuis vond ik een teek onder mijn navel. Nog wekenlang zo'n jeuk gehad dat ik mij zorgen ging maken.

*Geusingerveld Kraloo. Veel muggen plus 1 teek. 23.08.2012.
17,7 x 17,7 cm.*

26 AUGUSTUS 2012

SLICHTEVEN

S. Lichteveen 26 augustus 2012

Vak 39. Slichteveen. 26.08.2012. 21,5 x 26 cm.

De zomer was dan eindelijk aangebroken en de heide beleefde een topjaar in 2012. In 2011 was het heidehaantje nog een plaag, maar dit jaar hield die zich rustig. Ik kon mij dus vol overgave storten op de paarse pracht, waar ik eigenlijk niet zo'n fan van ben. De kruidige geur van bloeiende heide maakt veel goed en het is ook een lust

om al die nijvere insecten bezig te zien. In dit gebied waren dat in 2012 vooral wespen!

Ik kreeg steeds meer aardigheid in de kleur paars! Heide in de schaduw, heide in het licht, okerkleurig Bente gras.

Vak 39. Ochtendzon bij Slichteveen. 29.08.2012. 12,5 x 21,5 cm.

Koelevaartsveen. Zonnige ochtend. 29.08.2012. 30,3 x 21 cm.

Hier moet ik toch eerlijk toegeven dat er een prachtig stuk ontwikkelingsnatuur is ontstaan. Vroeger verhulden dichte productiebossen het mooie eikenbos aan de linkerkant van de tekening. Hier horen wij de wielewaal (die ik overigens niet in de tekening heb verwerkt) evenals het constante gedreun van de zandtransporten langs de bosrand op de achtergrond. Dat ging de hele zomer – uitzonderd de bouwvak – door.

De titel *In Zwitsers gezelschap* noopt tot uitleg. Om de zoveel jaren maak ik afspraken met een tuinarchitecten opleiding uit Zwitserland voor een excursie over het Dwingelderveld. Zij zijn dan een week lang in Nederland om diverse kwekerijen en tuinen te bezoeken. Ditmaal hadden ze potlood en papier bij zich om te tekenen in het parklandschap Dwingelderveld. Eigenlijk is het Dwingelderveld niets meer dan een groot uitgevallen heidetuin waarin de hovenier met kettingzaag bomen snoeit en met schapen het gras maait. Tijdens deze tekensessie maakte ik een schetsje van deze intrigerende grove den, waar vaak schapen onder liggen om het beeld compleet te maken. Helaas niet die dag. En dat terwijl er veel interesse was bij de Zwitsers studenten voor het Drentse heideschaap.

Een paar dagen later ging ik weer tekenen in het veld om de laatste bloeiende heide vast te leggen. Na een tijdje verscheen het

*In Zwitsers gezelschap. Kraloërveld. Mooie ochtend.
5 september 2012. 16 x 27,4 cm.*

Koelevaartsveen. 's ochtends. Laatste bloei, afscheid van de zomer. 8 september 2012. 14 x 50 cm.

eerste heideschaap in beeld. Naar een oud gezegde stond mijn heidebeeld na vijf minuten vol met blatende maaimachines. De dapperste schapen liepen naar mij toe, dus die heb ik dan maar ge-

tekend, hoewel het eigenlijk tegen mijn principes is om landschap-
pen te bevolken met dieren. Het landschap krijgt dan namelijk een
decorfunctie, terwijl het mij uitsluitend om het landschap gaat.

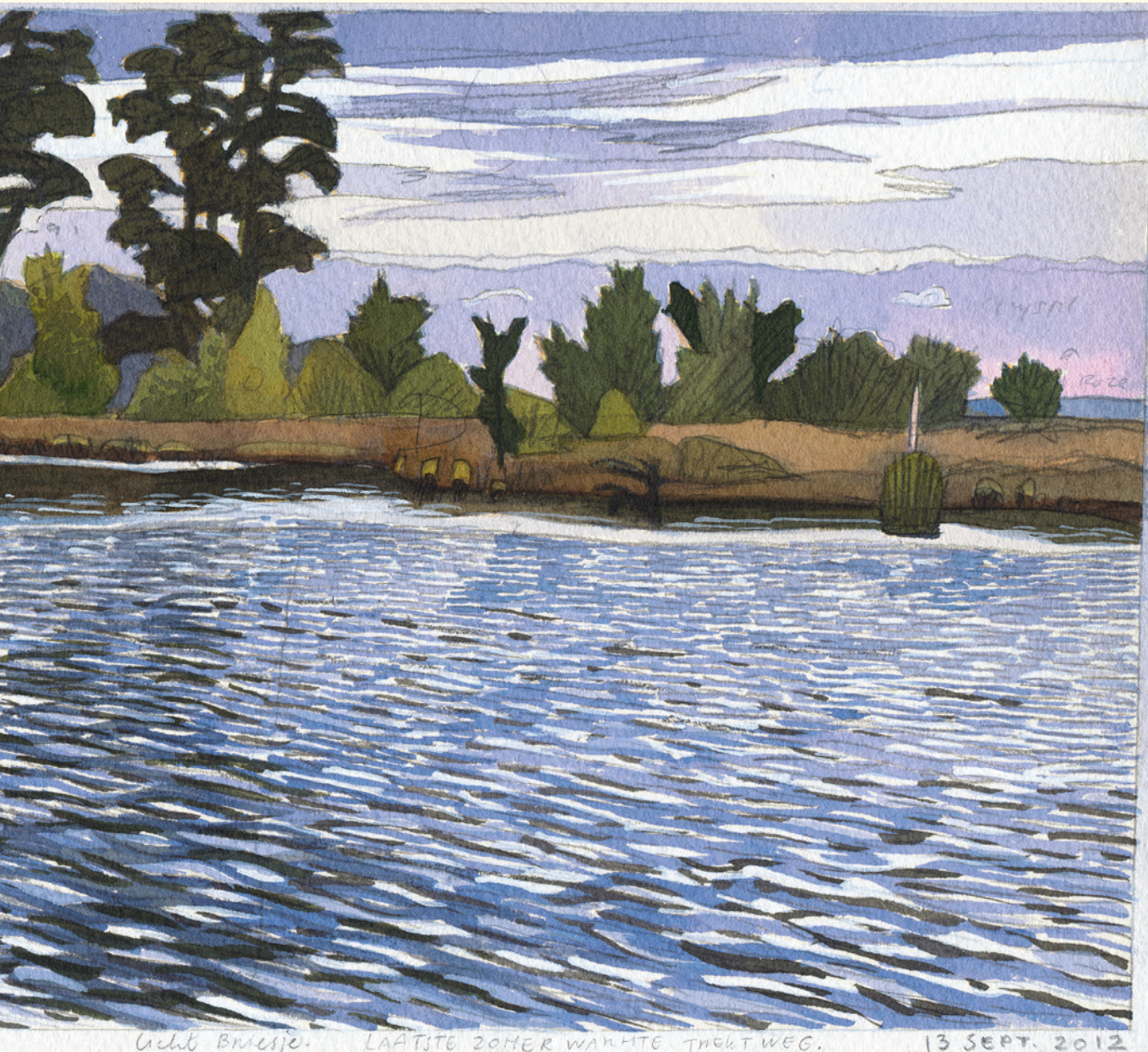
Jammer voor de Zwitsers, maar dit blijft dus een uitzondering in
mijn oeuvre!

Siemen Dijkstra

HOLTVEEN. AVOND

Holtveen, avond. Licht briesje. Laatste zomerwarmte
trekt weg. 13 sept. 2012. 16,7 x 46,5 cm.

Licht Briesje. LAATSTE ZOMER WAHTE TROGT WEG. 13 SEPT. 2012

Water intrigeert de mens van oudsher: talrijke mythes over een spiegel wereld onder het wateroppervlak getuigen daarvan. Op de prent is daarvan weinig te zien. Een avond briesje zorgde voor een onrustig wateroppervlak. Natekenen van bewegend water is niet gemakkelijk, daarvoor moet je de beweging eerst doorgronden. Er zit telkens weer een bepaald systeem in. Goed kijken dus..

Ten noorden van Spier is in de loop der jaren flink wat gekapt om de 'vlindercorridor' tot stand te brengen en de heide weer terug te laten komen in het gebied. Het hele gedeelte ten noorden van de Spieriger weg is typisch SBB-terrein: ieder vak is anders geplant, sommige vakken zijn tot in de jaren 80 actief beheerd. Hier vond je ook de grootste variatie in de beplanting. Douglas, lariks, sitka spar, Corsicaanse den, fijnspar en grove den: je komt het hier allemaal tegen. Gelukkig zijn er nog wel wat vakken die nog uit dit soort bos bestaan. Productiebos leent zich altijd goed voor de tekening. Het zijn eigenlijk een soort houten kathedralen onder het hemelgewelf. Op de achtergrond de beuken langs de A28.

Dit stukje land is weliswaar wat verwilderd, pitrussen nemen de weidegrond langzaam in hun bezit. Schapen zorgen ervoor dat de structuur van dit voormalige akkertje zichtbaar blijft. Het is de rand van het Nuiler bos. Oude aarden walletjes omheinen de oude bosjes. Het is altijd mooi om hier doorheen te dwalen. Ik word steeds weer geraakt door de ouderdom van dit gebied, dat hier al eeuwen ongewijzigd ligt. Tijdens het tekenen liepen er twee reeën op de achtergrond.

Vak 81. 22.09.2012. 29 x 13,5 cm.

Nuiler Bosch. Oude bosrand. Herfstochtend.
23.09.2012. 13,2 x 26,2 cm

20 jaar geleden maakte ik dit scraperboardje vanuit dezelfde positie, al moest ik, om daar te komen, eerst een diepe sloot over. Ook toen intrigeerde mij deze oude plek bijzonder. Misschien is het een idee om natuurbeheerders te verplichten hier eens te gaan zitten en dit landschap in zich op te nemen. Ik ben benieuwd of zij ook die onzichtbare verbinding met het verleden voelen.

Het Nuiler bosch. Scraperboard. Winter 1992. 7,5 x 11 cm.

250 meter verderop ga ik vaak even zitten bij de Holtveenslenk om daar te kijken naar trekvogels. Nu was er een opvallende formatie wolkjes te zien. Ik had hem nog in willen sturen ter illustratie voor het weerpraatje van het NOS journaal, maar daarvoor had ik

de tekening te laat af. Waarschijnlijk doen ze geen subjectieve tekeningen, dacht ik later. Mij valt overigens vaak op dat de ingezonden foto's ook niet zonder filters en digitale bewerking tot stand gekomen zijn, dus wat dat betreft...

Herfst. Lucht boven Holtveenslenk. 23.09.2012. 15,5 x 20,8 cm.

*Smitsveen, zonnige ochtend. Mistig begin.
11 oktober 2012. 14 x 47,4 cm.*

Het Smitsveen, gelegen aan de Hooogeveense dijk ter hoogte van de radiotelescoop, is een bijzonder oude plek en ook hier kun je, net als in het Nuiler bos en de omgeving bij Anholt, terugkijken in een ver verleden. Op Smitsveen zijn in ieder geval een aantal graf-

heuvels uit de bronstijd te zien. Veel is er niet meer van over, maar ik gebruik altijd één van de heuvels als uitkijk punt om het landschap te tekenen. Je hebt dan uitzicht over het Smitsveen: een rond ven met eilandjes in het midden. Het hele jaar door zitten er rot-

ganzen, die daar gebleven zijn en hun nomadenbestaan daarvoor opgaven. De oude bossen rondom het ven worden op zo'n rustige ochtend prachtig gespiegeld in het rimpelloze water. Rondom dit gebied heb ik vroeger veel stenen werktuigjes gevonden uit de late

SMITSVEEN - DWINGELDERVELD NOVEMBER, DAGERAAD De zon komt op, zoals die even later weer ondergaat.

steentijd. Opvallend waren de oudere vondsten in het gebied. Oude werktuigen werden vele honderden jaren later door steentijdmensen opgeraapt en opnieuw bewerkt. Een soort recycling van oud materiaal in een periode van schaarste? Recentelijk zijn er sporen

van 'raatakkertjes' ontdekt ten noorden van het ven. We kunnen dus aannemen dat hier ooit in de buurt een boeren nederzetting stond; wellicht een voorloper van het dorp Lhee.

*Smitsveen, november dageraad. De zon komt op zoals
die even later weer onder gaat. Nov. 2006-nov.2007.
Kleurenhoutsnede. 17 x 120 cm.*

Sander Schuster 19 Oct. 2012

HOLTVEEN VRIJDAGMIDDAG KLAPELSTER

*Holtveen, vrijdagmiddag. Klapekster. 19 okt. 2012. aquarel-pentekening.
19,7 x 26,7 cm.*

*Noordenveld, mud-track. Werk lag weer stil na regenval.
Ontoegankelijk. 19 oktober 2012, 's middags. aquarel-pen-
tekening. 19,7 x 29,2 cm.*

De hele zomer was het Lange Paand één van de hoofdroutes van de duizenden zandtransporten vanuit het Noordenveld. Links van het bosje op de achtergrond begint de 'landbouwenclave'. Die zware tanks rijden zo'n lemen pad natuurlijk geheel aan puin. Onbegrijpelijk dat ze dit pad gebruikten, omdat dit altijd al de meest drassige plek van het hele gebied was. Gelukkig herstelt de natuur zich hier redelijk snel, maar ik wilde deze situatie toch nog even vastleggen.

De berken op de achtergrond vormden een mooi contrast met de paarsblauwe blubber.

Wat een ongeloofelijk mooi najaar hadden we in 2012! Azuurblauwe hemel met daaronder de prachtigste herfst tinten. Hier zijn dat berken en op de achtergrond het krentenboompje en de wilg. Het krentenboompje is eigenlijk een exoot, en vele struiken zijn ge-rooid, maar is een veel minder agressieve uitzaaier dan de Ameri-

kaanse vogelkers. Het krentenboompje is dan ook 'ingeburgerd', las ik in het standaardwerk over bosplantsoen. Gelukkig maar, want de 'exotenhaat' onder natuurbestuurders begint akelige trekjes te vertonen. Een parallel met de politiek is dan snel te trekken...

Vak 35. 4 nov. 2012. 23 x 34 cm.

Vak 35, gelegen op het Noordenveld, is ook weer een interessant vak, omdat hier de natuurontwikkeling zo'n 15 jaar geleden werd uitgevoerd. Vroeger was dit een dicht lariksbos waarin de berken niet te zien waren. Het is een heel rustig bos, zonder doorlopende paden. Het enige pad dat er is, loopt nu dood in de nieuw gegraven slenk bij het Koelevaartsveen.

Ooster es Lhee. 's Ochtends. Zondagochtend,
11 november 2012. 9,8 x 53,5 cm.

Prachtig weer die ochtend. Een gedeelte van de maïs was er al af. Op de achtergrond stond nog een laatste strook maïs waarachter de ochtendnevel langs de bosrand optrok. Helaas kan ik de geur van zo'n prachtige herfstochtend niet optekenen.

Omstreeks dezelfde tijd begon ik aan een houtsnede van de Ooster es, vanaf de weg die er over loopt. Mijn bedoeling was om een avondprent te maken van het landschap dat mij altijd weer doet denken aan het gevoel van 'bijna thuis'.

Bijna Thuis. Ooster es nabij Lhee. Avond. Kleurenhoutsnede
Okt-nov. 2012. 11 x 93 cm.

ACHT. OP WEG NAAR HUIS.

Siemen Dykstra. Wierneboersmede.

maant - oktober 2012 op no. 34

Boswachter Albert Henkel wees mij op een heideknotszwam, toen ik hem die middag even verderop tegen kwam in het veld. Op de terugweg door het bos zag ik nog deze bijna lichtgevende najaars-lariks.

Het mooie weer van november veranderende in de loop van de maand. Vanaf die tijd bepaalden buien en harde wind het weer. Tussen de buien door maakte ik deze tekening van het Moordenaarsveen.

*Heideknotszwam. Avond valt. Lariks. 12 nov.2012.
25 x 16 cm.*

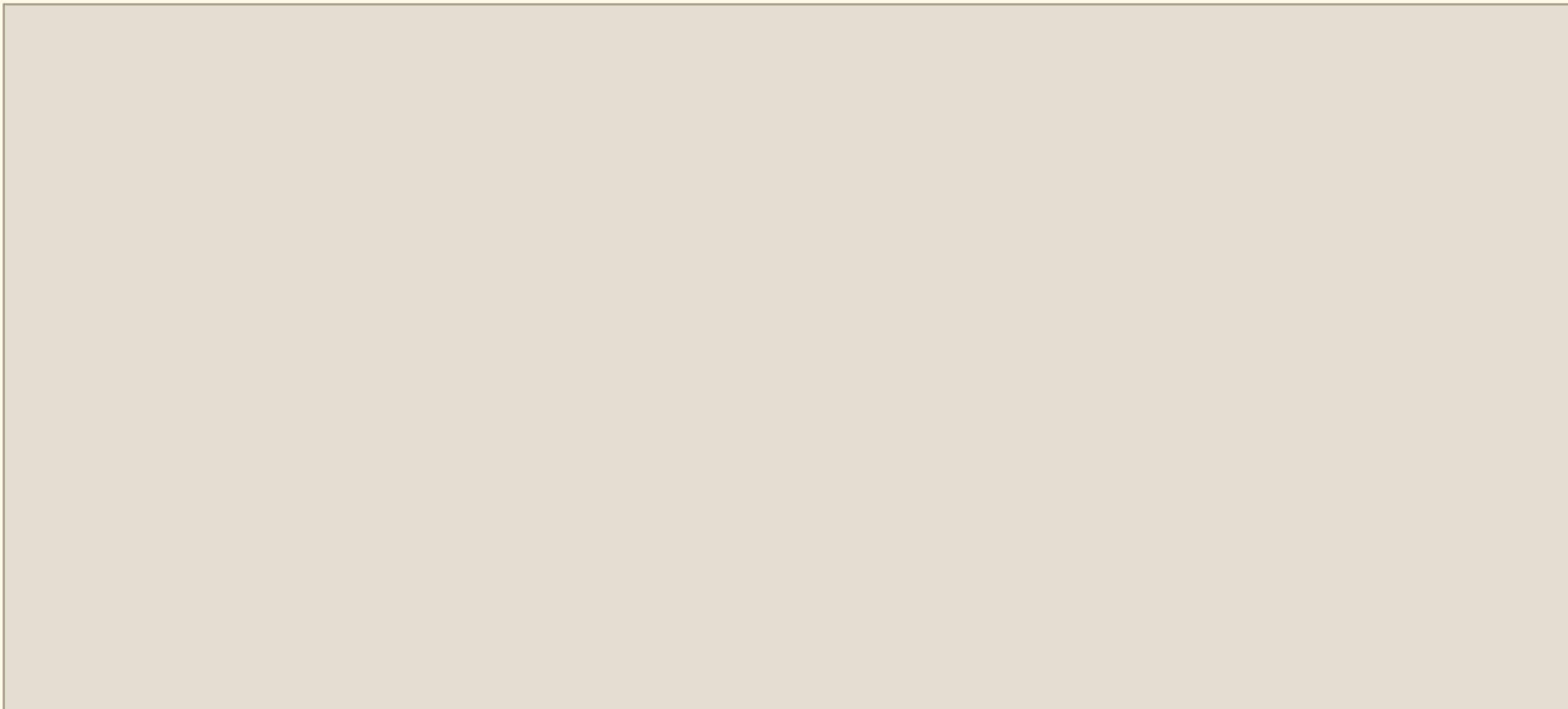

Regen boven Dwingelderveld. Moordenaarsveen. 29.11.2012.
17,7 x 35 cm.

Dit gedeelte van het Dwingelderveld leent zich uitstekend om luchten te bestuderen. Door de harde wind veranderde de lucht boven het Moordenaarsveen voortdurend. Winterse luchten doen hun intrede

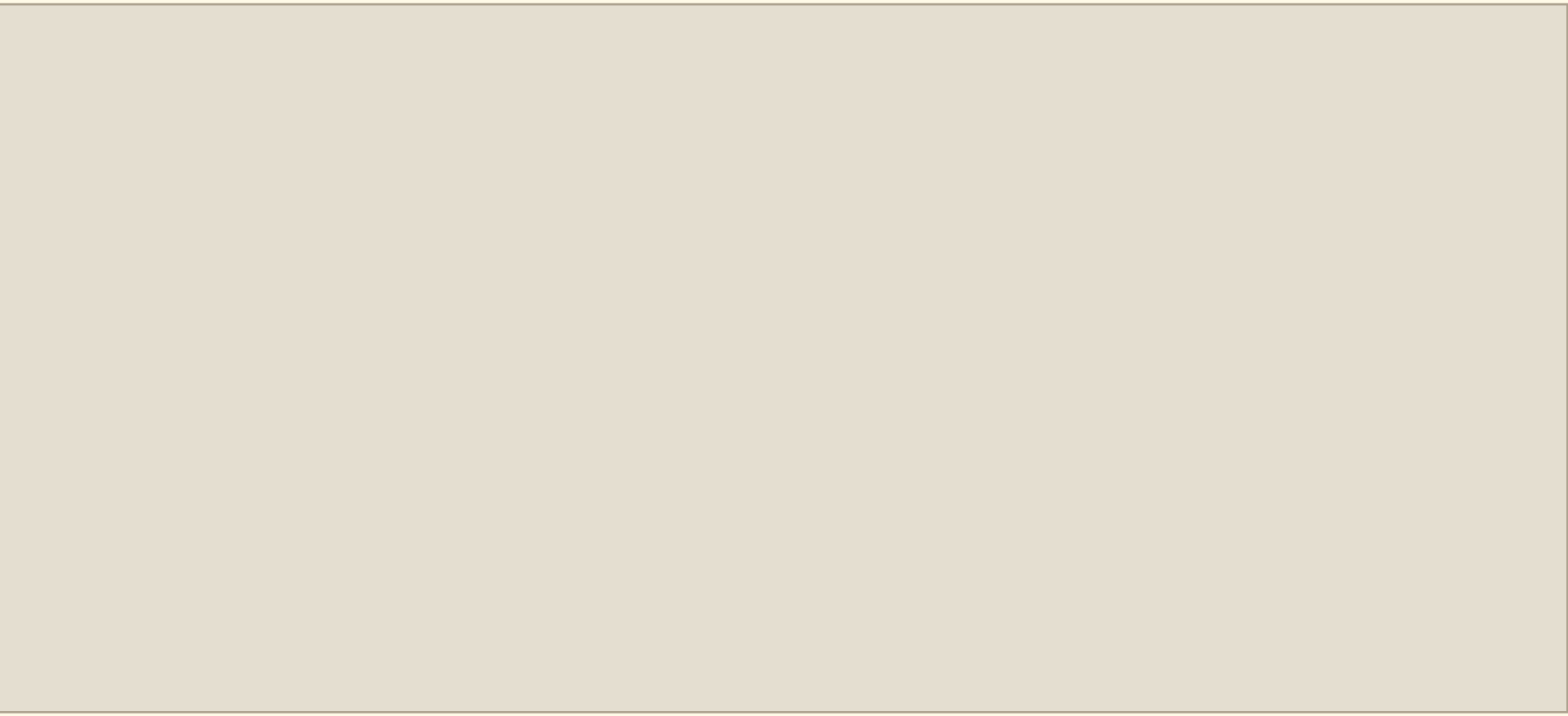

Afen toe een bui. Moordenaarsveen. 29.11.2011. 14 x 23 cm.

Moordenaarsveen. Kleurenhoustsede okt. nov. 2011. 21 x 93 cm.

Winter viel vroeg dat jaar. De eerste sneeuw werd gevolgd door nog meer koude. De avond viel over de Dwingeloose heide, waar een late wandelaar stilstond bij een lang vergeten pad dat verdween in het Moordenaarsveen.

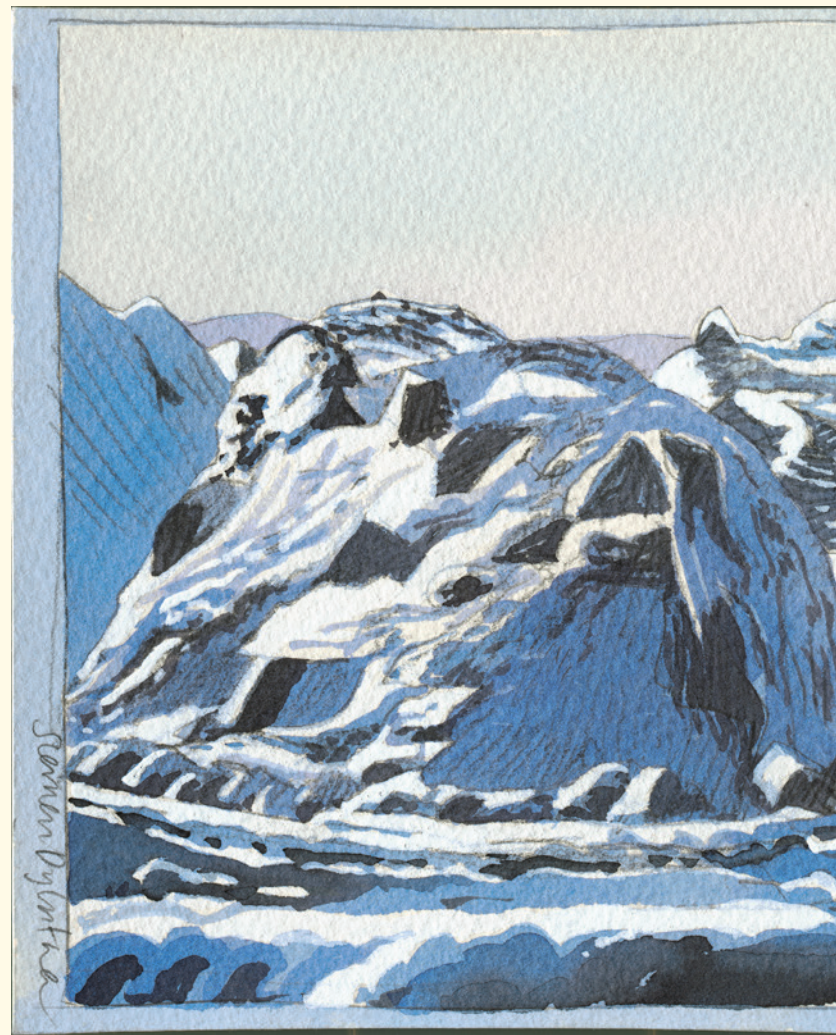

Van deze plek heb ik al vele tekeningen en prenten gemaakt. Wat mij treft in dit landschap zijn wederom de zichtbare oude structuren. Het cultuurland dat grenst aan de wildernis. Het pad op de prent liep vroeger om het akkercomplex heen. Het bosje in het

midden van de prent is hetzelfde als het bosje dat te zien is op *Herikveldje no.2*. De prent is overigens een gespiegelde weergave van de werkelijkheid, dus de inmiddels gekapte berken langs de Hoogveense dijk stonden aan de linkerkant.

*Vak 36. Winterochtend 2 dec. 2012.
30 x 17,7 cm.*

De winter doet verwoede pogingen om door te breken. 's Och-
tends koud en mistig, maar in de loop van de dag komt het kwik
toch weer boven nul. In het grotendeels gerooide vak staat toch nog
dit grove dennen bosje. Het zonlicht probeert door de mist heen te
breken vanachter dit bosje

HET IS WEER WINTER! 8 DEC. 2012

ACHTER 't ZAAND - DE BENDERSCHE

*Het is weer winter: 8 dec. 2012.
Achter 't Zaand, de Bendersche.
14,5 x 37,8 cm.*

De besneeuwde zandbulten doen denken
aan andere oorden.

Gletsjers, noordwanden en besneeuwde toppen van de hoogste berg in het Dwingelderveld. Overal ligt schoonheid te wachten op een blik van herkenning bij een toevallige passant.

*Mount Everest Achter 't Zaand. Winter
voor 1 dag. 8.12.2012. 21 x 38,5 cm.*

MOUNT EVEREST - ACHTEN T 2 AAND.

WINTER VOOR 1 DAG. 8.12.2012

Vak 35. Nieuw bosje
Koelevaartsplassen.
14.12.2012. 23 x 28,2 cm.

Dit vak behoorde vroeger tot de dichtst begroeide gedeelten van het Noordenveld. De natuurontwikkeling en kaalkap vonden hier al plaats vanaf 1995 en er wordt rondom dit vak nog steeds druk gekapt in de winter. SBB laat dat doen door de zogenaamde 'houtka-

chel-brigade': particulieren die op zaterdag het bos in trekken om na betaling in een hun toegewezen vak brandhout te zagen. Dit is natuurlijk een aardige manier om de kas te spekken, maar voor de rust en stilte in het gebied is het rampzalig! Overal in het gebied is

Vak 35. Fris, om niet
te zeggen koud.
30.12.2012. 23 x 27,3 cm.

het lawaai van kettingzagen te horen. Ik vraag mij werkelijk af of landschapbeheerders, afgezien van de boswachters, gewoon van de natuur kunnen genieten... Ondanks deze constatering is het bosje van vak 35 een prachtig bosje dat nog niet af is.

Toch een intrigerend bosje! Gelukkig heeft de beheerder nog wat douglas en hier en daar een lariks laten staan, waardoor het een vreemd parkbosje wordt. Afgezien van het lawaai van kettingzagen, kun je hier rustig werken.

WINTER OCHTEND. er komt meer sneeuw.

VAK 35

12 Januari 2013 Siemen Dijkstra

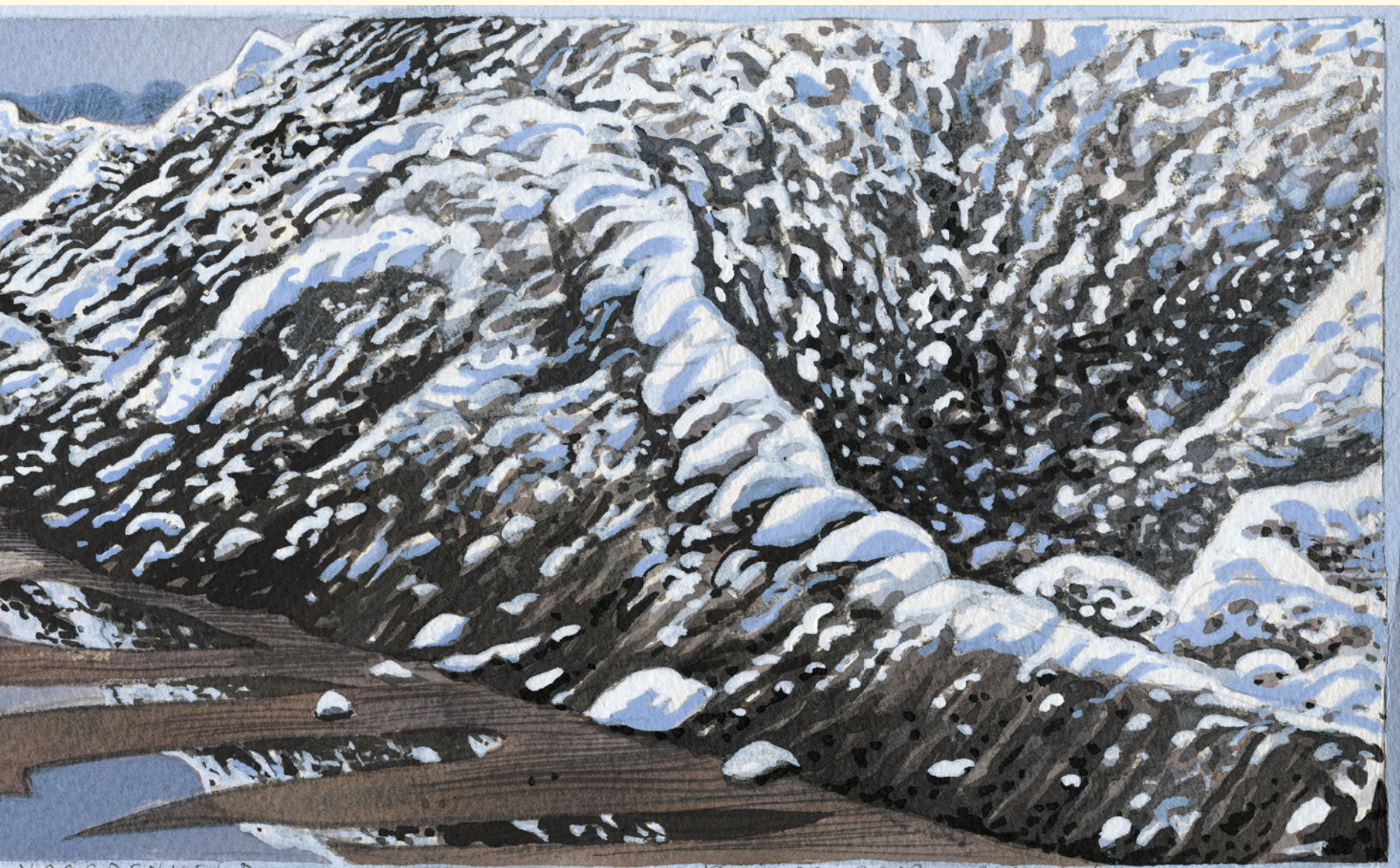
Winterochtend, er komt méér sneeuw. Vak 35. 12 januari 2013. 21,5 x 26,5 cm.

Een beetje aan-uit-winter, begin 2013, hoewel de vorst nog wel zou komen verderop in het nieuwe jaar. In december hadden Elysia en ik de tentoonstelling 'A Bigger Picture' van David Hockney bezocht in Museum Ludwig, Keulen. Zo'n overweldigende expositie over het landschap had ik in geen 20 jaar gezien! Wat deze 80-jarige kunstenaar zo groot maakt, is dat hij het begrip 'landschap' serieus neemt en over kan brengen aan busladingen scholieren, die nu eens niet verveeld door het museum sloften, maar geïnteresseerd rond keken. Nu vond ik wel dat die opgeblazen iPhone schilderijen het niet haalden bij het echte handwerk (aquarellen en houtskooltekeningen) van de Meester, maar toch was dit een enerverende expositie. Dagelijks maakt Hockney grote aquarellen in het landschap, soms wel 3 stuks! En die zijn nog goed ook! Diep onder de indruk ging ik – eenmaal thuis gekomen – aan het werk in vak 35, waarvan dit de derde tekening is.

Ondanks de sneeuw was de vorst niet zodanig dat er niet verder gewerkt kon worden. Gauw nog even de laatste zandbulten tekenen: strakke diagonalen, spiegeling in smeltwater – je kunt eindeloze werelden ontdekken in een bult zand!

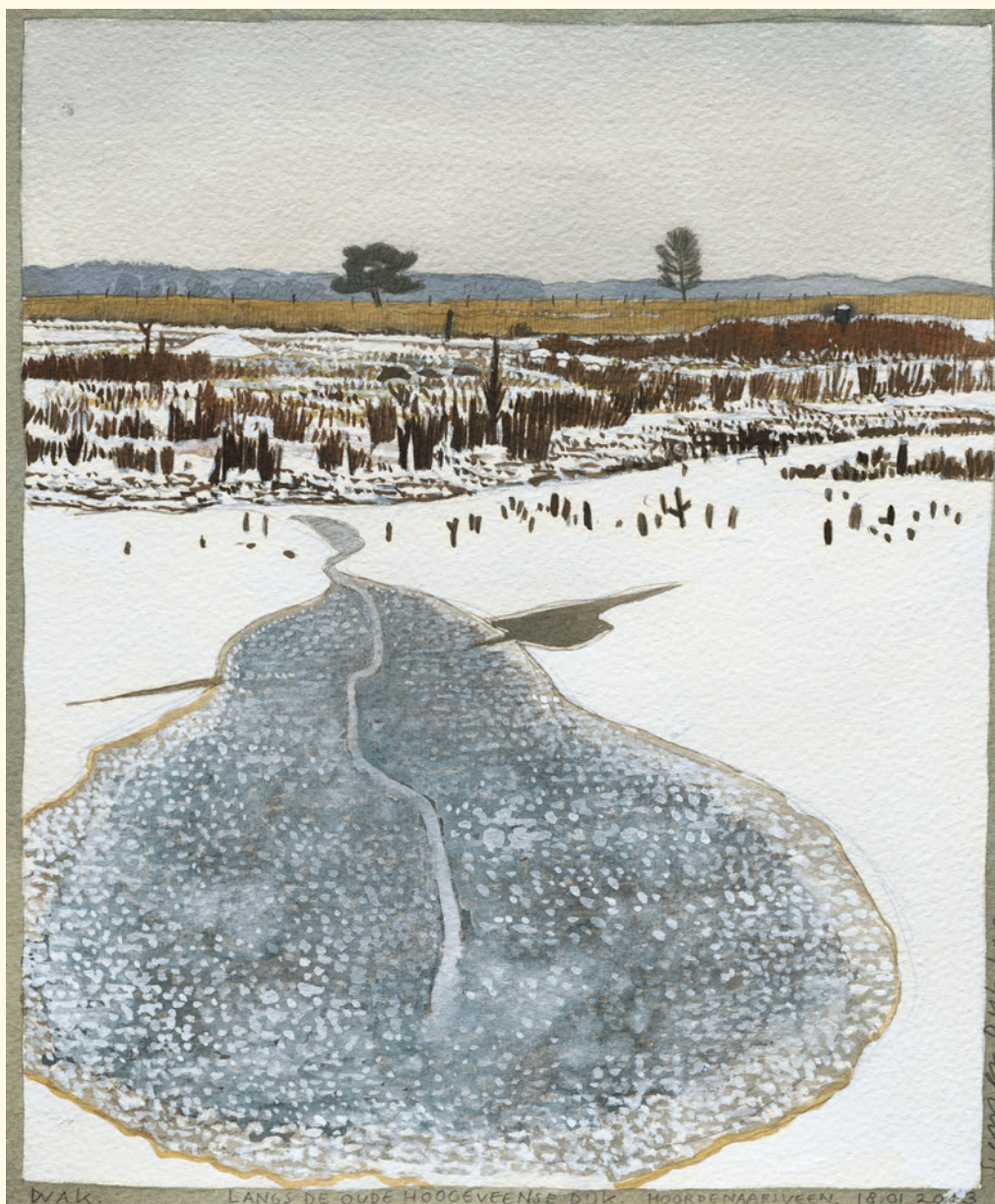

Fig.65. De laatste loodjes, Noordenveld. 12 januari 2013.
Sneeuw! 15 x 48,5 cm.

NOORDENVELD

12 JANUARI 2013. SNEEUW!

*Langs de oude Hoogeveense dijk. Moordenaarsveen. Wak.
18.01.2013. 27,3 x 22,8 cm.*

*Verloren Maïsakker no.2.
dec. 2012- jan. 2013. kleuren-
houtsnede 50 x 90 cm.*

Winterlandschappen hebben toch mijn voorkeur. Zoveel is mij nu wel duidelijk. Winterlandschappen zijn grafisch, dat wil zeggen lijnen, structuren en licht-donker bepalen het beeld. In de winter liggen de subtiele kleurnuances dicht bij elkaar. Op deze

WAARDE SWINGT MIJ VERRE WEG TE GAAN...

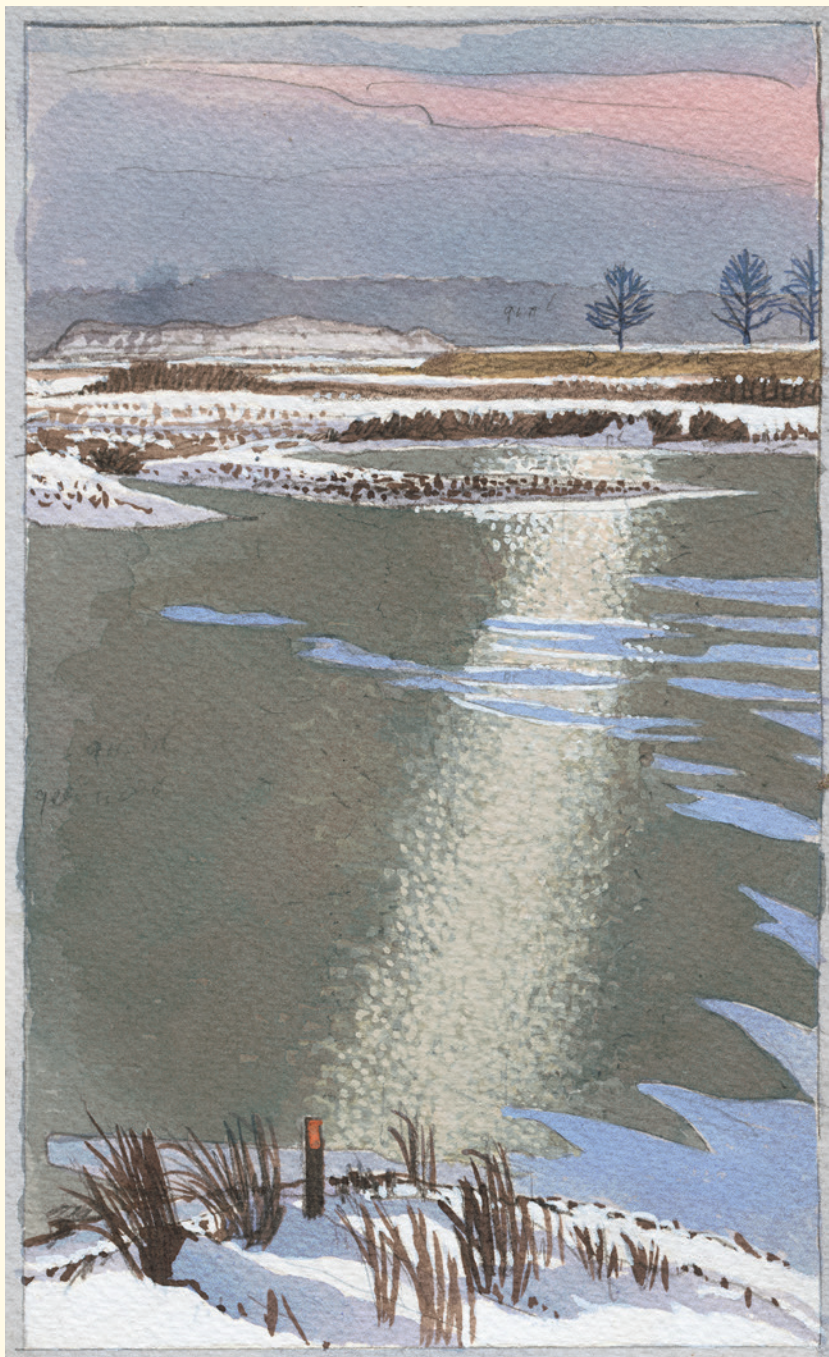
VERLOREN MAÏSAKKER. N12. Inge de Oude Hoogvenenside Dijk

Stroom Dijkstra - Wiermondeboezemede december 2012 - januari 2013

op 10

plek lag vroeger de verloren maïsakker. De vliegden op de achtergrond (in het midden op de prent hierboven) is dezelfde als de vliegden op de bladzijde hiernaast. Dit was de situatie tot 1993: een akker op moeilijke grond op een dekzandrug. Waarschijnlijk stamt mijn fascinatie voor akkers uit de tijd dat mijn vader en ik hier

steentjes zochten om het gelijk van Tjerk Vermaning te bewijzen. Er zit ook altijd een vorm van dramatiek in een troosteloze akker als deze. Helaas herkennen maar weinig mensen de schoonheid van zo'n akker.

Moordenaarsveen. zonlicht op sneeuwrij.
18.01.2013. 22,7 x 14 cm.

Getekend vanaf dezelfde positie als *Verloren Maisakker no. 2* (vorige bladzijde), maar dan een kwartslag gedraaid. De laatste zandbulten op de achtergrond waren spoedig verdwenen.

Laatste vorst. Moordenaarsveen.
 26.01.2013. 20 x 27,5 cm.

Het zelfde herik akkertje dat ik in juni 2012 tekende.

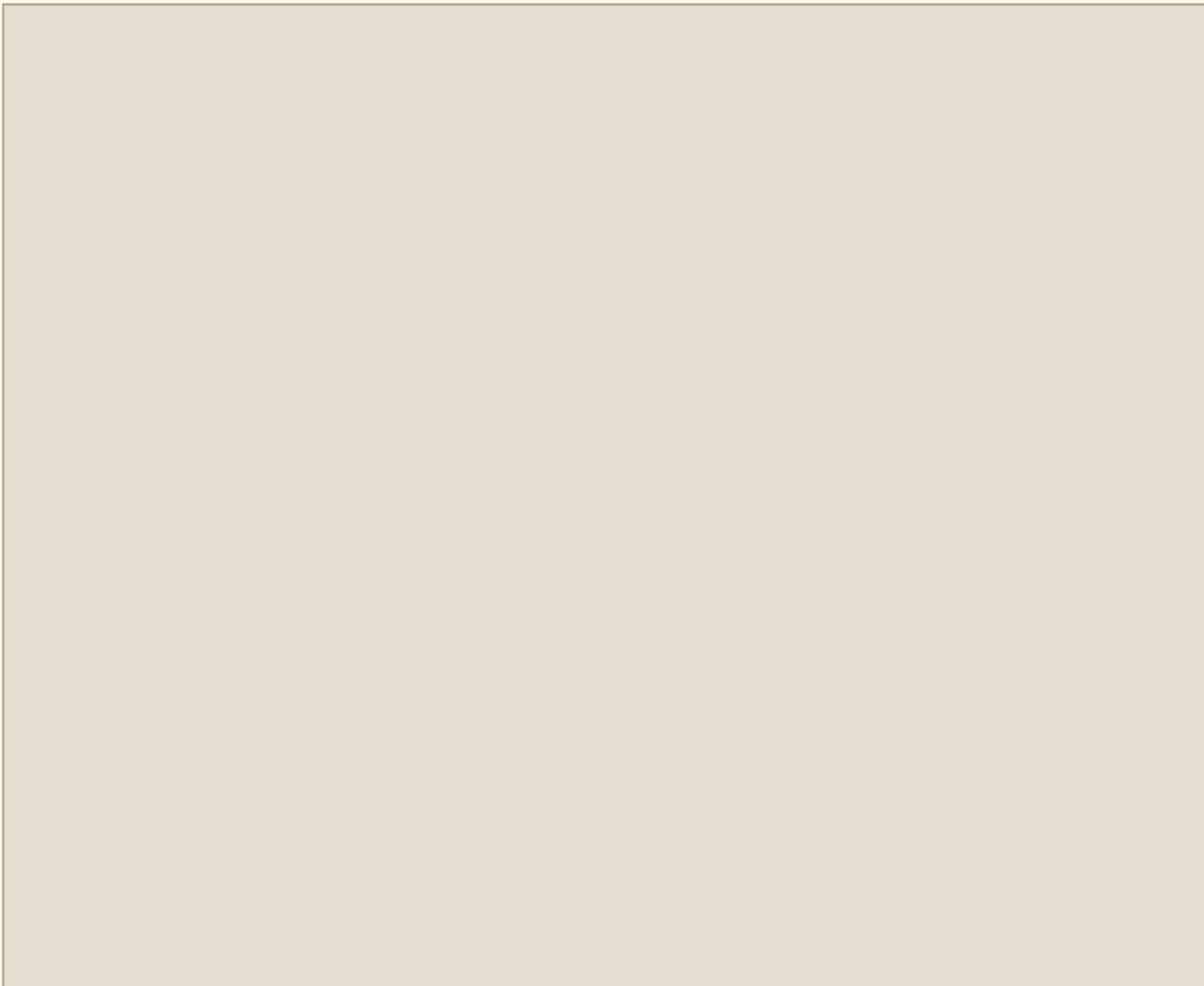

Fig. 69. Zondag 10.02.2013. Noorderveld. 21,5 x 26,5 cm.

Hier lagen wat natte akkertjes, omzoomd door elzensingels. Toen de boer werd uitgekocht lagen deze akkers er jaren lang verloren bij. Achter de elzen werd jaren geleden een noodzakelijke plas uitgegraven omdat daar 'verontreinigde grond' lag. Die plas kwam precies te liggen tussen de plek waar ik de paardenbloemenprent maakte en het landschap van hiernaast. In 2012 werden de akkertjes ook weggegraven. Elzen zijn geen exoten en bleven gelukkig staan. Over 5 jaar maar weer kijken hoe dit geworden is. Nu kon ik het smeltende ijs en de reflectie in het water vastleggen.

Voorjaar - laatste ijs is een paar meter links van het vorige uitzicht getekend. De titel is wat voorbarig: het voorjaar zou in de winter van 2013 nog duren tot aan april! Op deze tekening is de plas te zien en het 'paardenbloemenveldje', dat daar weer achter ligt.

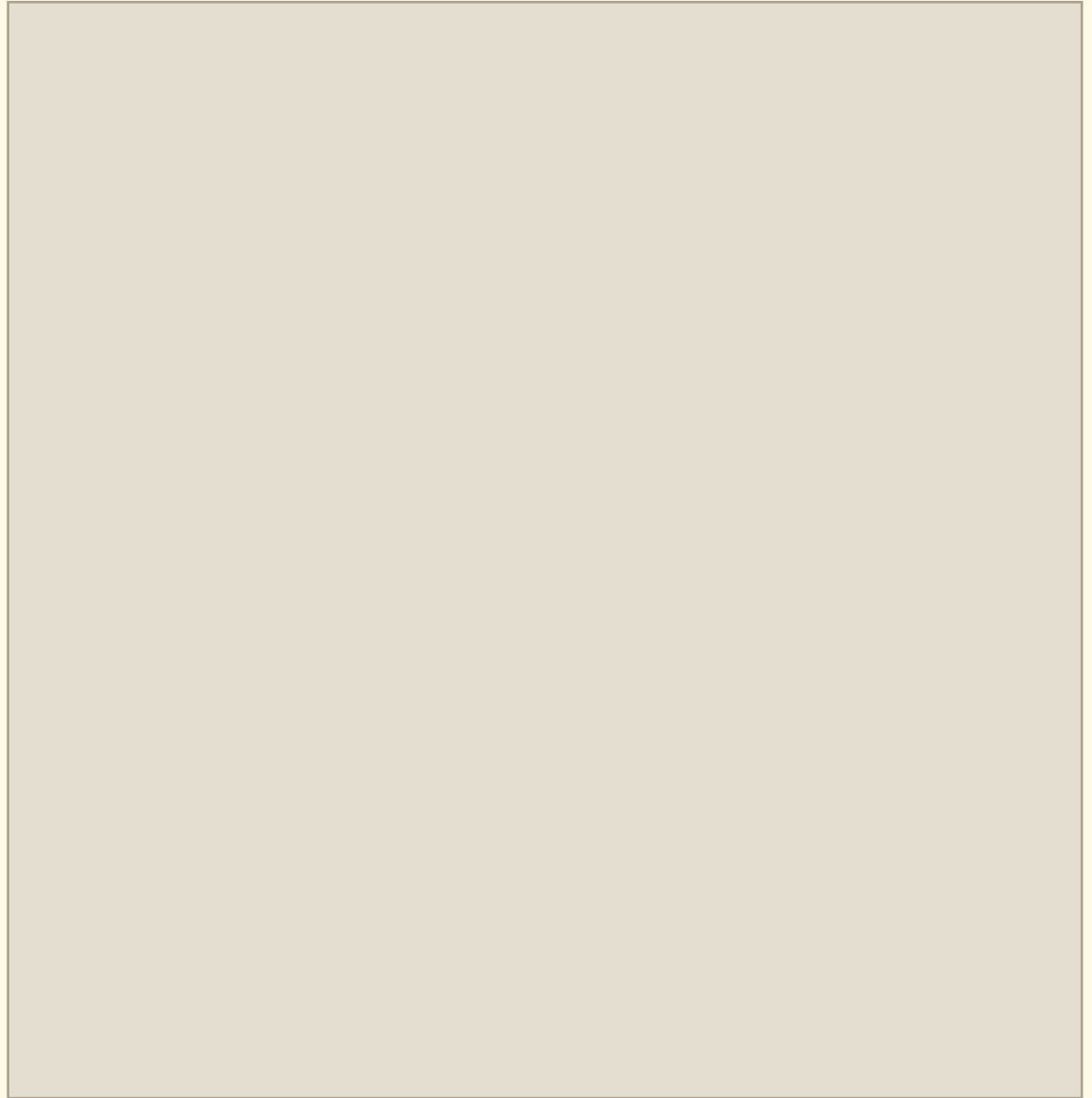
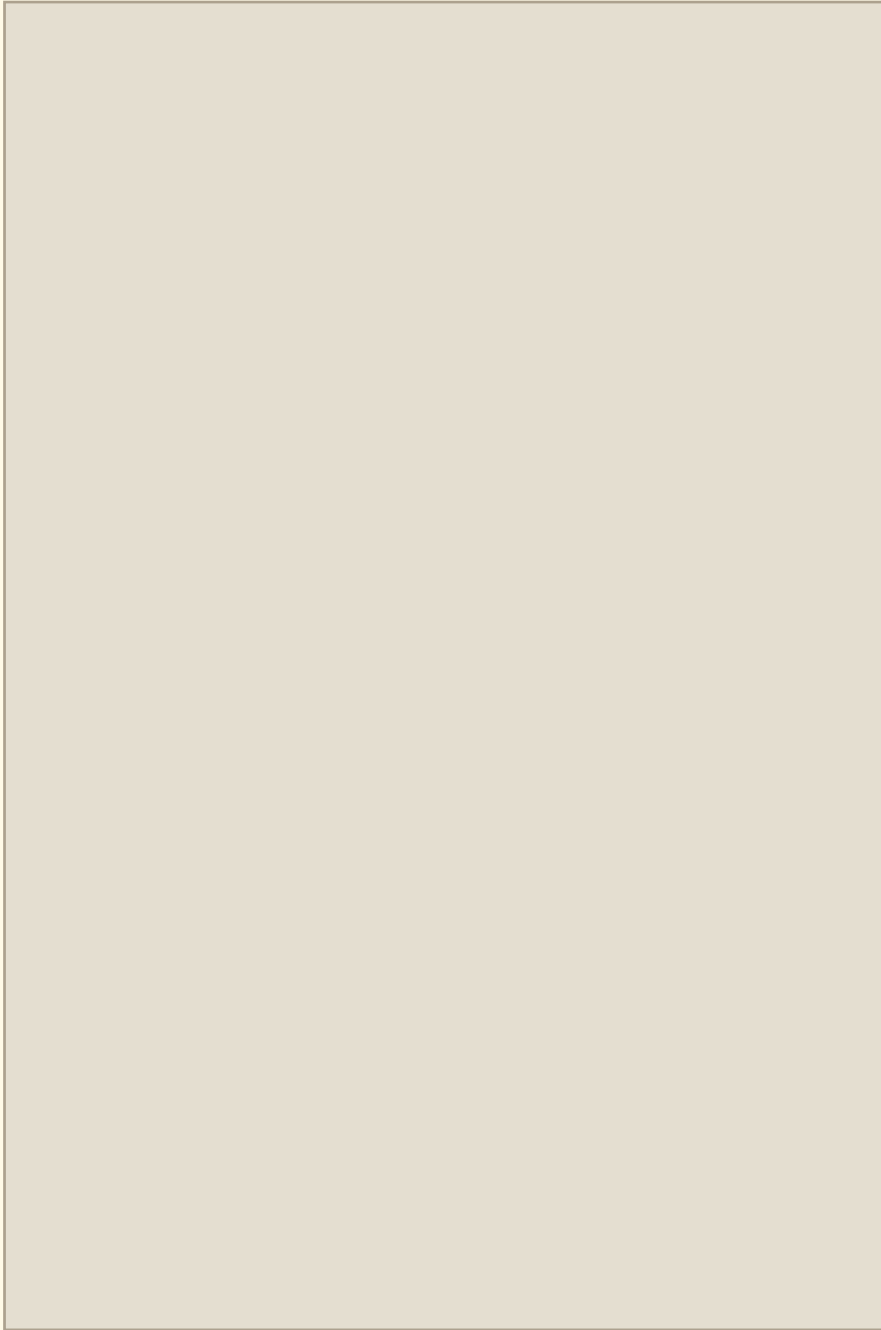

fig. 70. Noordenveld. Voorjaar - laatste ijs. Zondag 17.02.2013.
24,5 x 24 cm.

*fig. 71. Holtveen. Nog steeds koude. ijs plus koude NO-wind.
Wulp. 23.02.2013. 25 x 16,6 cm.*

Solitaire vliegdennen zijn ook een terugkerend thema in mijn werk. Zijn het zelfportretten? Dat zou zomaar kunnen! Eind februari was er nog geen spoor van een naderend voorjaar te ontdekken. De melancholieke roep van een wulp daar gelaten.

*Three trees, Schurenborg, Idumea no.1 winteravond. Februari 2011.
Kleuren houtsnede, 61 x 27,5 cm.*

Terug naar de bevroren plas van Schurenborg. Een studie in blauwtinten. *Idumea* is een hymne van Charles Wesley (1707-1788). Net als William Blake schreef Wesley diep gelovige en visionaire poëzie. Uit *Idumea*:

*And am I born to die?
And lay this body down?
And as my trembling spirits fly
Into a world unknown*

*A land of deeper shade
Unpierced by human thought
The dreary regions of the dead
Where all things are forgot*

WINTER-RICTING-NOORD
ROADS TO NOWHERE

slachte veen.

*Stenen Dyk in ten opz. 17
klevenhokmede dat. 07. jan. 00*

17
48

In de winter is de heide eigenlijk net zo mooi als in september. Dit werk van vak 39 bij Slichteveen getuigt hiervan.

In 2013 zou de rust weer keren in het gebied en zou de natuur de kans krijgen zich te herstellen. Niets was echter minder waar: door vorstverlet en andere ongemakken moest er in de loop van 2013 nog flink wat werk verzet worden om het gebied weer een beetje op orde te krijgen. Zandtransporten gingen af en aan over de Benderse richting het Kloosterveld, de geluidswal langs de A28 werd voltooid en na maanden van procederen kregen de beheerders eindelijk groen licht voor de uitvoering van het laatste traject in deze natuurontwikkeling: het kappen van de oude inheemse eiken langs de weg Lhee – Pesse. Het besluit om deze weg verkeersluw te maken stuitte op veel verzet bij omwonenden en werd vele jaren als een hete aardappel vooruit geschoven in de gemeenteraad. Een gedeelte van deze weg zou worden afgebroken, zodat alleen het oude gedeelte, ook wel de Kraloërweg of Hoogeveense dijk genaamd over

zou blijven als zandpad, met daarnaast een betonnen fietspad. In het voorjaar van 2013 werd begonnen met de ontmanteling van de oude weg. Begin mei kregen de beheerders hun gelijk na een lange procedure, en konden ze beginnen met de kaalslag. Dat dit in mei plaatsvond – wanneer geen burger meer toestemming krijgt om maar een boom te snoeien – is opmerkelijk en laat zien dat *natuurbeheerder* iets anders is dan een *natuurbeschermer*.

Een aantal jaren terug vroeg ik tijdens een informatieavond aan de beheerders wat het nut was van het kappen van deze eiken. Als antwoord kreeg ik te horen dat de eiken de ‘zichtlijnen’ in het veld belemmerden; ze moesten wijken voor de menselijke beleving van ‘de grote stille heide’. Men vond het jammer voor de eiken, maar daar was niets aan te doen, werd mij nog mede gedeeld. In het inrichtingsplan wordt verder nog gemeld dat de weg een ‘negatieve invloed heeft op de natuurontwikkeling van het Dwingelderveld’. Met dit soort loze kreten wordt zo’n tekentafelplan tenslotte tot uitvoer gebracht.

ROAD TO NOWHERE.

KRALOER WEG. SITUATIE VOOR MEI 2013..

Siemen Dykstra 1, 2 en 3 September 2013.

HOOGVEEENSE DIJK. 12 MEI 2013. ... IN DE EERSTE WEEK VAN MEI WAS HET ZO VER. DE "NATUURBESCHERMERS" KONDEN EINDELIJK DE OUDE EIKEN OMZAGEN - OMD

AT DEZE IN DE WEG STONDEN VOOR HUN "RUIMTE BELEVING". DE ONTZIJDDE EIKEN - VERS IN HET BLAD - WERDEN IN EEN PAAR DAGEN TIJD, VERWIJPERD UIT HET GEBIED...

Een nieuw voorjaar

2013 was een prachtig jaar om de verandering van winter in voorjaar te volgen. Omdat de droge koude tot eind maart aanhield en het pas in de loop van april aarzelend voorjaar werd, had ik de tijd om de verandering van kleuren en het verschijnen van groen in het landschap te volgen. Zo ontstond een serie van 5 aquarel-gouaches, getekend op verschillende locaties in het Dwingelderveld. Op de eerste drie tekeningen is bouwland te zien op plekken die er al eeuwen zo bij lijken te liggen. Eigenlijk zijn deze landschappen net zo bepalend voor Drenthe als de heidevelden dat zijn. Je kunt zelfs stellen dat het kleinschalige akkerlandschap meer bedreigd is dan die natte heide die men zo graag ziet in het Dwingelderveld. Extensief beheerde maai- en vloeiveldjes, biologische akkerbouw en herstel van boomwallen zou de weidevogel wel eens meer goed kunnen doen dan het afgraven van akkers voor toekomstige heide en pitrusvelden. Bovendien herstel je op die wijze het historische landschap, waar de mens sinds de prehistorie zijn hand in heeft gehad. Dat is minder ingrijpend dan het wegvlakken van historische cultuurlandschappen of deze te laten verwilderen tot nieuwe natuur, zoals bijvoorbeeld in het eeuwenoude cultuurlandschap rond het Taarlose diepje en de Drentse Aa gebeurt.

*Nuilerbos eindelijk voorjaar. Groen schemert door. 21 april
2013. Aquarel-gouache, 18 x 50,5 cm.*

Met mijn tekeningen en prenten wil ik bijdragen aan het besef dat in bestaande landschappen om ons heen, hoe nietig ook, schoonheid te bespeuren valt. Ik hoop hiermee te bereiken dat mensen met andere ogen hun natuurlijke en landelijke omgeving bekijken en niet onverschillig de andere kant opkijken als er weer een oud cultuurlandschap – en dat gaat nog steeds onverminderd door – op de schop gaat om ruimte te maken voor kortzichtig economisch gewin.

Kraloër es. Veurjoar, 25 april 2013. Aquarel-gouache, 18 x 50,5 cm.

Het jeneverbesgilde heeft er enkele jaren geleden voor gezorgd dat het jeneverbes- struweel weer zichtbaar is vanaf de es. Vogelkers (prunus serotina) had het bosje aan het zicht onttrokken. Dit is tevens het bosje waar ik mijn eerste tekening maakte van een jeneverbes (zie inleiding).

Nuilerveld no.2. glijdend licht over akker. Krent bloeit. Avond, 3 mei 2013. Aquarel-gouache, 18 x 50,5 cm.

In twee weken tijd is het voorjaar eindelijk losgebarsten. Dezelfde akker als tekening no.1.

Lijst intekenaren

*Is't no it geloof, of de polityk
Minsken sjoch no dochs 'r is om jim hinne
Dizze Wrâld draait net om jim allinne
Dizze Wrâld draait om de Sinne!*

*Tiede van der Velde uit: Dizze Wrâld
(Tsjettel, van het album Casanova)*